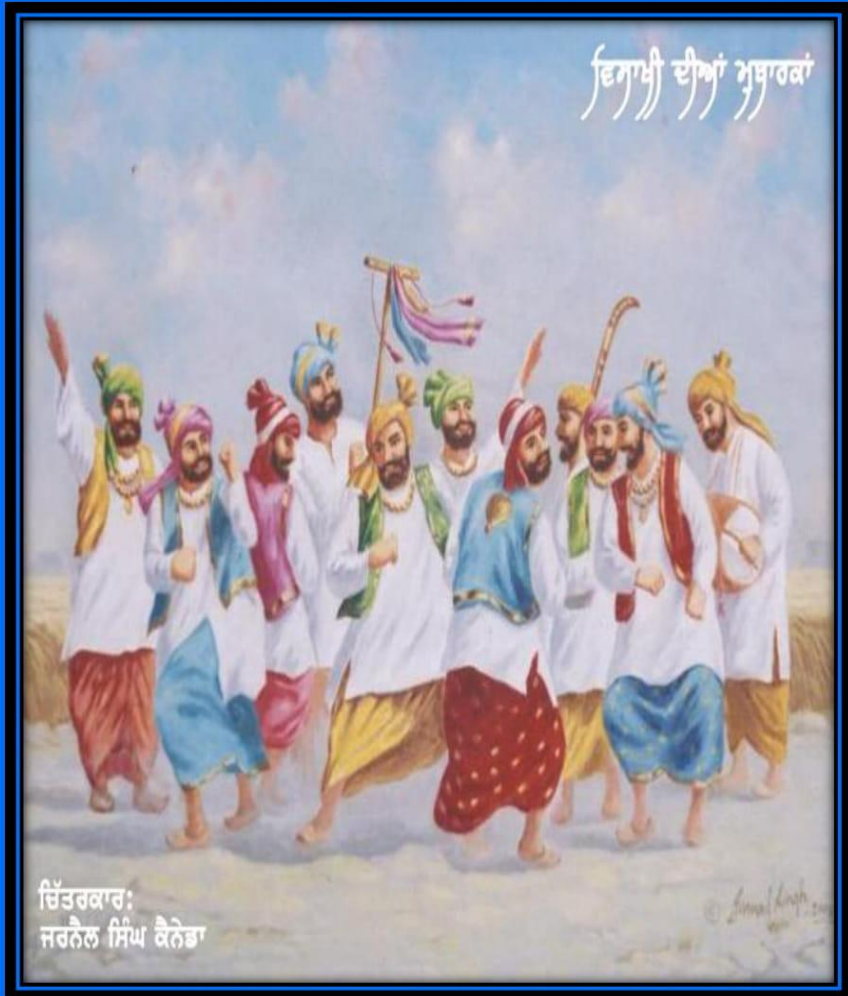

ਪਰਵਾਸ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਕ ਪੁਰਸਕਾਰ (51,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ (ਸਰੀ) ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ

ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ (51,000/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖੀ ਬਾਠ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ

ਪਰਵਾਸ

(ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਪ੍ਰਿੰ. ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਪਾਦਕ

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆ

ਸਹਿਯੋਗੀ (ਭਾਰਤ)

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

+919872631199

ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ

+91981510079

ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ

+918146565014

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

+919417194812

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ

+91872867377

ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ

+917837901025

ਸਹਿਯੋਗੀ (ਵਿਦੇਸ਼)

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ (ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਕੈਨੇਡਾ)

+16045064426

ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ)

+16047658417

ਸਰਬਜੀਤ ਸੋਹੀ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ)

+61410584302

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ (ਯੂ. ਕੇ.)

+447491073808

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅਮਰੀਕਾ)

+19253130281

ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ (ਕੈਨੇਡਾ)

+17789080914

ਟਾਇਪ ਸੈਟਿੰਗ: ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ +919465642568

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

parvasggn@gmail.com, +9187290-80250, +9195010-27522

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ

4-17

ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ:
ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ:
ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਜਗਵਿੰਦਰ ਜੋਧਾ
ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ

ਟਾਇਟਲ ਚਿੱਤਰਕਾਰ: ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

18-21

ਪੰਜਾਬੀ ਗੌਰਵ ਦਾ ਚਿਤੇਰਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

ਗਜ਼ਲਾਂ/ਨਜ਼ਮਾਂ

22-32

ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ

ਐਸਕੂਮ

ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ ਗਜ਼ਲ

ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੋੜਾ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਕੋਰੋਨਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਸਿਆ

33-44

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ, ਰਮਨ ਵਿਰਕ, ਜੱਸ ਔਲਖ, ਕਵਿੰਦਰ ਚਾਂਦ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ
ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ, ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸੋਢੀ

ਕਹਾਣੀਆਂ

45-57

ਇਕ ਨੂਰਪੁਰੀ ਹੋਰ

ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ

ਰਾਂਝਾ ਰਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਨੀ, ਮੈਂ ਆਪੂ ਰਾਂਝਾ ਹੋਈ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ

ਸ਼ਰਾਰਤ, ਵਿਹੜਾ ਅੰਬਾਂ ਵਾਲਾ

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

58-64

ਸਾਹਿਤਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ‘ ਦਹਿਸ਼ਤ 1947’

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਅੰਕਲ ਟੌਮ ਦੀ ਝੋਪੜੀ

ਬਿੱਟੂ ਖੰਗੂੜਾ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

65-93

ਵਿੱਤੀ
ਸਹਿਯੋਗ

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ

ਇੰਡੋਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਆਫ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਨਕਸ਼ਦੀਪ ਪੰਜਕੋਹਾ, ਅਮਰੀਕਾ

‘ਪਰਵਾਸ’ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਨਿੱਜੀ ਹੰਭਲੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਅਧਿਐਨ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪੌਛਾਂ ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਜੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਤੋਂ ਗਰਦਾਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਲਈ ਮਾਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ‘ਪਰਵਾਸ’ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਸੰਪਾਦਕੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ

ਕੋਰੋਨਾ-19 ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹੀ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ’ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਪਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਅਦਾਰਾ ‘ਪਰਵਾਸ’ ਸਭ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਗੀਦਾਰ ਹੈ।

ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ,

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਲਿਖਣਾ-ਪੜ੍ਹਨਾ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ: ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ

(ਮੁਲਾਕਾਤ)

ਪ੍ਰ- ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉੱਤੇ ਇਸਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ?

ਉ: ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸ. ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ ਉਰਦੂ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਸ. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਰਾਜ' ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਛਾਪੇ ਗਏ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀ, ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਰਸਾਲੇ ਸ਼ਾਇਦ 'ਦਿਹਾਤ-ਸੁਧਾਰ' ਨਾਮ ਸੀ ਵਿਚ ਛਪਣ ਲਈ ਭੇਜੀ, ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਛਪ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਟੀ. ਵੀ. ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਬਾਈ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ 'ਅਰੋਂਜਡ ਮੈਰਿਜ਼' ਹੋਈ। ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਣ-ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੋਹ ਲਗਾਤਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਬੇਟੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਡੱਚ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਫਿਲਮ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਥੀਏਟਰ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਖੋਜ ਆਧਾਰਤ ਲੇਖ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਕੋਲ ਉਨ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਡੱਚ, ਸਪੈਨਿਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮਰਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬੇਟੀਆਂ ਮੇਰੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰ: ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ?

ਉ: ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੀ ਫ਼ਕੀਰੀ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਪ੍ਰ: ਪਹਿਲਾਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਨੀਂਦਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?

ਉ: ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਲਿਖਣਾ ਮੇਰੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਦੀ ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜ਼ਬਾਨ ਹੁੰਦੀ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੀ-ਲਿਖਦੀ।

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਪ੍ਰ: ਤੁਹਾਡੇ ਲੰਮੇ ਕਾਵਿ-ਸਫ਼ਰ ਦਰਮਿਆਨ ਕਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ?

ਉ: ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਗੁਣਗੁਣਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲਿਖ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਸੂਮ ਆਸ਼ਕ ਵਾਂਗ ਰੁੱਸ ਕੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਰ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰ: ਅਜੋਕੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਾ ਕਵੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ/ਦੁਖਾਂਤ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਕੱਲੇਪਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?

ਉ: ਕਲਾਕਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤਨਹਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਨਜ਼ਮਾਂ/ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰ: ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?

ਉ: ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨਰਨੈੱਟ, ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਈਟਸ ਨੇ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਫਾਸਲਾ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼, ਅਣਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਦਭੁੱਤ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਗਜ਼ਲਗੋ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਪ੍ਰ: ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋ ਕਿ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ? ਪੰਜਾਬੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਕੀ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?

ਉ: ਨੀਂਦਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਵਿਉਪਾਰ ਆਦਿ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਲੋਕਲ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ

ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਵੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਗਲਤ ਹੋਵਾਂ ਚਾਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਘੱਟ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰ: ਹੁਣ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ?

ਉ: ਮੇਰਾ ਕਰਮ ਲਿਖਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਲੋਚਨਾ ਵੱਲ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਨਾਮਵਰ ਆਲੋਚਕਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਪ੍ਰ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਨੇ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ/ਐਵਾਰਡ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਐਵਾਰਡ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ?

ਉ: ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ ਮੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਜ਼ਮ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤ ਅਤੇ ਹੁਣ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖੇ ਖ਼ਤ, ਫ਼ੋਸਬੁੱਕ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਕੁਮੈਂਟਸ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਖ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਐਵਾਰਡ ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁਹਾਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰ: ਜੇ ਕੁੱਝ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਉ: ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਸੰਪਾਦਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਾਂ ਰਸਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੈਂ ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਹਾਲੈਂਡ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਜੋ ਨਵੇਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਛਪ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੂਰਪੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਸੰਪਾਦਕ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੂਰੀਨਾਮ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੌਮੀਅਤ, ਸ਼ਨਾਖਤ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਉੱਤੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਪੀ ਐੱਚ. ਡੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖੋਜ ਅਧਾਰਿਤ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਹਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ ਤਰਜੁਮਾ ਹੋ ਕੇ "Forbidden Fruit" ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਡੱਚ ਵਿੱਚ ਤਰਜੁਮਾ ਹੋ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ (ਛਪੀਆਂ) ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਡੱਚ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਮ 'ਚਾਨਣ ਦੀ ਕਾਤਰ' ਡੱਚ 'ਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ ਛਪੀ ਹੈ। ਬਾਲ-ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੇਪਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਯਾਦ ਆਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
8968386940

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਪਰਵਾਸ, ਮੂਲ-ਵਾਸ ਤੇ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ

ਡਾ. ਜਗਵਿੰਦਰ ਜੋਧਾ

ਜਗਵਿੰਦਰ ਜੋਧਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਥੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਮੁਕਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਗ਼ਜ਼ਲਗੋ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਸਮੀਖਿਅਕ ਵੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਹੱਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਵਾਨ ਕਵਿੱਤਰੀ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਲੇਖ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਮੀਖਿਅਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲਗਾਤਾਰ ਗਮਨ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਘੁੰਮਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਰੁਚੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਆਦਿਮ ਕਾਲੀਨ ਮਨੁੱਖ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ, ਮੌਸਮੀ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਜੀਣ ਯੋਗ ਅਨੁਕੂਲ ਹਾਲਾਤਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ

ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲਗਾਤਾਰ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਅਤਾ ਹੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰੂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਗੌਰਵ-ਗਾਨ ਹੀ ਹੈ। ਦਮਿਤ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ-ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਸਮਾਂਤਰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਹੇਠ ਉਭਾਰਦੀ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਤਰ-ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹੇਠ ਸਮੇਟਣਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਸਭਿਅਕ ਸਥਾਨਕਤਾ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਬੇਗਾਨੀ ਥਾਂ ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੇ ਇਸ ਪਰਾਏ ਵਾਸ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਵਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਨਮਦਾ ਹੈ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਭਾਵੁਕ ਸਾਂਝ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਭਾਵੁਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਇਸੇ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪਾਸਾਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਦਾ ਮਸਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੱਤਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਸੁਭਾਅ ਵਜੋਂ ਆਲਸੀ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖ ਹੋਂਦ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੌਰਾਨ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਦੀ ਸੁਖੈਨਤਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਸੇ ਸੁਖੈਨ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਉਦਰੇਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਭਾਰੂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਮਿਤ ਧਿਰਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਬੇਗਾਨੇ ਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਉਦਰੇਵੇਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਲ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਲੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਬਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਦਲਿਤ, ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੋਰਵੇ ਜਾਂ ਉਦਰੇਵੇਂ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਚਾਹੇ ਮੂਲ ਵਾਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਰ ਵਾਸ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ ਦੁਜੈਲੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪਰਵਾਸ ਵਿਚਲੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿਕਸਿਤ ਜਗੀਰੂ ਸਮਾਜਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਗੋਂ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਉਦਰੇਵੇਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕੁਝ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਜੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਮਰਦ ਰਚਿਤ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਔਰਤ ਰਚਿਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਰੋਕਾਰ ਵੀ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ ਇਹ ਵੀ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਹੋਰਵਾ ਜਾਂ ਉਦਰੇਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਕਬੂਲ ਸੁਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਦਰੇਵਾਂ, ਹੋਰਵਾ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਮਸਨੂਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

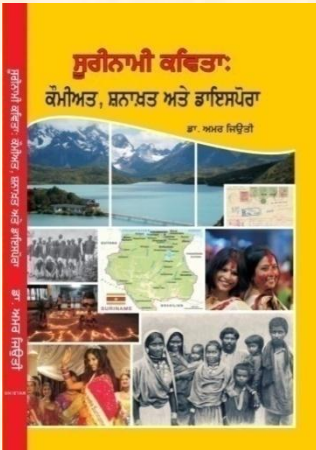
ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਹਾਲੈਂਡ ਵਾਸ ਕਰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰਚਨਕਾਰਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਚਾਰ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛਪ ਚੱਕ ਹਨ। ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਪੈਰ (1985), ਦਰੋਪਦੀ ਤੋਂ ਦੁਰਗਾ (1990), ਮੈਨੂੰ ਸੀਤਾ ਨਾ ਕਰੋ (1998) ਅਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ (1998)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 2004 ਵਿਚ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡਾ. ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਨੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਕਾਵਿ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣੀ ਪਛਾਣੀ ਟਿੱਪਣੀ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਕਿ 'ਉਸਦੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕੇਵਲ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਵਿ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।' ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਨਾਲ ਡਾ. ਨੂਰ ਨੇ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਸਮੇਟਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਰਚਨਾਕਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤਸੱਲੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਦੀ ਔਰਤ ਲਈ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਏਦਾਂ ਹੋ ਸਕਣੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਰਦ-ਕਾਵਿ ਤੇ ਨਾਰੀ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੁਰ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਅਕ ਵਲੋਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਵਸੀਲਾ। ਦਰੋਪਦੀ ਤੋਂ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਨੇ 'ਦਰਦ ਸਾਡੇ ਕਰਜ਼ ਦਾ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਔਰਤ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ ਦੀ ਬੁਰੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਭਾਵੁਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, 'ਬੇਗਾਨੇ ਵਤਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ,ਬੇਗਾਨੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਸਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ, ਆਪਣਾ ਲਿਬਾਸ,ਆਪਣੀ ਸਭਿਅਤਾ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਜਿਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।' ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਕ ਨਜ਼ਮ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਲਿਖੀ।

ਕਿੰਜ ਕਹੀਏ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਖੁਸਦਾ ਤੇ ਟੁੱਟਦਾ ਏ
ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਜਦ ਵਿਦਾ ਲਈਦੀ ਏ
ਦਿਲ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਏਥੇ ਹੀ ਕਿਤੇ
ਬਿਖਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ

ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਸਿਰਜਨਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੂਲ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਰਵੇ ਵਿਚੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਸ਼ ਜੋ ਬੇਗਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੋਸ਼ਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਮਾਕੂਲ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਈ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੋਚਿੱਤੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੋਸ਼ਣ ਲਈ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਰੀ ਉਚਾਰ ਨੂੰ ਖੀਣ ਕਰਕੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਉਚਾਰ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਨਹੀਂ

ਬਲਕਿ ਭਾਵੁਕਤਾ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਵਤਨ, ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਧਰੇਕਾਂ ਜਹੀਆਂ ਉਸਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਹੱਬਤ ਬਾਰੇ ਉਸਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਹੋਂਦ ਦੀ ਵੱਧ ਨੇੜਤਾ ਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਂਦ ਦੀ ਸਿਆਸਤਾਂ ਧਿਰ ਚੇਤਨਾ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਮਾਂ ਬਹੁਤੀ ਕਵਿਤਾ ਵਾਂਗ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਨੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਤੇ ਉਸਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨਬੰਦੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਚੇਤਨਾ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਾਂਗ ਸਿਰਜਣ ਸਮੇਂ

ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਨਹੀਂ। ਕੁਦਰਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਉਸਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਾਹਨ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼' ਨਾਮੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਕ ਆਉਂਦਿਆਂ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦਾ ਕਾਵਿਕ-ਆਪਾ ਵਧੇਰੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹਕਾਰ, ਤਾਂਡਵਨਾਚ, ਹਮਰਾਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁਕਤ ਕਰੋ ਮੈਨੂੰ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤੜਪ ਰਿਹਾ ਬੋਸਨੀਆ
ਪੁਕਾਰ ਰਿਹਾ ਏ
ਬਰਫ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ, ਮੇਰੇ ਦਵਾਲੇ
ਉੱਗ ਆਈਆਂ
ਦਿਨ ਬ ਦਿਨ ਪੱਕੀਆਂ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਕੇ
ਵਧ ਰਹੀਆਂ

ਰੋਹ ਵਰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਆਪੇ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਥਾਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨ ਵੱਲ ਅਹੁਲਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਨੇ ਵਧੀਆ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਲੋਚਨਾ, ਸੰਪਾਦਨਾ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਐਂਕਰਿੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਦਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਐਵਾਰਡ, ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਐਵਾਰਡ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਐਵਾਰਡ, ਪੰਜਾਬ ਆਰਟ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ, ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਲੁਧਿਆਣਾ
9465464502

ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਇਕ ਸੀ ਦਰੋਪਦੀ

ਕੌਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਕੌਣ ਪਾਂਡਵ
ਕੌਣ ਕੌਰਵ
ਇਕ ਸੀ ਦਰੋਪਦੀ
ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸਭ
ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੇ,
ਉਹਦੇ ਵਜ੍ਹਦ ਉੱਤੇ
ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ
ਸੁੱਰਖਿਆ ਦੇ
ਵਸਤਰ ਪਹਿਨਾਉਣ ਲਈ
ਜੀਵਨ ਸਾਗਰ ਵਿਚ
ਉੱਤਰ ਜਾਣ ਲਈ
ਗਹਿਰਾ ਡੁੱਬ ਕੇ
ਤਰ ਜਾਣ ਲਈ,
ਦਰੋਪਦੀ ਦੇ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹੇ
ਉਹ ਚਲੀ ਗਈ
ਸੈਲੂਨ ਵਿਚ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸ਼ਨਦਾਰ
ਕਟਵਾਉਣ ਲਈ
ਦਰੋਪਦੀ ਨੇ ਬੇਬਾਕ
ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ,
ਉਡੀਕਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ
ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੀਮ ਨੂੰ।

ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼

ਕੁਝ ਗ਼ਮ ਤੇਰੇ ਕੁਝ ਗ਼ਮ ਮੇਰੇ
ਕੁਝ ਗ਼ਮ ਸਾਡੇ ਸਨ ਸੱਜਣਾ ਵੇ
ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ
ਇਹ ਰਹੇ ਬੇਗ਼ਾਨੇ ਸੱਜਣਾ ਵੇ।

ਇਹਨਾਂ ਗ਼ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਬਹਿਕੇ
ਪਲ ਪਲ ਉਮਰ ਬਿਤਾਈ
ਇਹਨਾਂ ਗ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਲਾ ਕੇ
ਵਕਤ ਦੀ ਰੀਝ ਪੁਗਾਈ।

ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਭੇਤ ਮਿਟ ਗਿਆ
ਸਮਝ ਜਦ ਇਹ ਆਈ
ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਆ ਪਾਉਣ ਗਵਾਹੀ
ਰਮਜ਼ ਹੈ ਸੱਦ ਲਿਆਈ।

ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼ ਜਿੰਦ ਅਸਾਡੀ
ਹਰਫ਼ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਕਾਈ
ਢੂੰਡ ਥੱਕੀ ਇਹ ਦਿਲ ਦਾ ਮਹਿਰਮ
ਲੰਮੀ ਵਾਟ ਬਿਆਈ।

ਨਜ਼ਮ

ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੇ
ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੇ
ਸ਼ਹੁ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸੰਗ ਵਾਪਰੇ ਜੁ ਹਾਦਸੇ
ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਲੈਣ ਦੇ।

ਚੁਪਕੇ ਜਿਹੇ ਮਹਿਰਮ ਆ ਗਿਆ
 ਦਿਲ ਦਾ ਬੁਹਾ ਖੜਕਾ ਗਿਆ
 ਸਾਰਾ ਉਹ ਅਪਨਾ ਗਿਆ
 ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਤੇ ਛਾ ਗਿਆ।
 ਹਰ ਪੋਟਾ ਧਰਤੀ ਮਲ ਗਈ
 ਸਾਡੀ ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਰਹੀ
 ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ
 ਸਾਡਾ ਨਾ ਕੁਝ ਰਹਿ ਗਿਆ।
 ਜਿੰਦ ਨਿਮਾਣੀ ਸੂਫੀ ਹੋ ਗਈ
 ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਥੋਂ ਖੋਹ ਗਈ
 ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਫਕੀਰ ਹਾਂ ਜੱਗ ਤੇ।
 ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਾ ਆਵੇ ਚੈਨ ਵੇ
 ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਰੋਂਦੀ ਰੈਣ ਵੇ
 ਨੈਣ ਕਿਉਂ ਸਹਿਮੇ ਰਹਿਣ ਵੇ
 ਇਹ ਗੀਤ ਕੀ ਅੱਜ ਕਹਿਣ ਵੇ।

ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਰੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ
 ਸਾਗਰ ਤਟ ਉਤੇ ਸੌਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਸਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ
 ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਗੁੰਮਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਸਿੱਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ
 ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਨੂੰ ਚੁੰਮਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਜੰਗਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ

ਮਨ

ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਅਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ
 ਉਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੋਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਖਿਲਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ
 ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਲੈਣਾ
 ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨ ਸਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਪਰਿੰਦਾ ਉੱਡਦਾ
 ਪਰ ਤੋਲਦਾ
 ਤਪਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਚੁੰਮਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 ਪਰਵਾਸ

ਨਜ਼ਮ

ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਦੀ ਨਾ ਕੀਤੀ
 ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਲੇ ਨੱਚਦੇ-ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ
 ਬਣਕੇ
 ਪੂਣੀ ਲਾਉਂਦੇ-ਖੇਲ ਦਿਖਾਉਂਦੇ
 ਜੁਲਫਾਂ ਕੁੰਢਲ ਖੋਹਲੇ
 ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਵਾ ਭੌਂਦੀਆ
 ਨੇਰੂ ਪੌਂਦੀਆਂ
 ਮਨ ਅੰਦਰ ਸੰਨ੍ਹਾਟਾ ਪੁਖਦਾ
 ਲਟ ਲਟ ਬਲਦੀ ਪੂਣੀ
 ਗੱਲ ਰਹੀ ਉਣੀ
 ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਸ਼ਬਦ
 ਬਣਾਵਾਂ
 ਗਿੱਧਾ ਪਾਵਾਂ-ਕੰਤ ਰਿਝਾਵਾਂ

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੋ

ਪੰਜਾਬੀ ਗੌਰਵ ਦਾ ਚਿਤੇਰਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰਸਮੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਦਿਆਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਹੁਨਰ ਸਿੱਖਿਆ। 1975 ਤੋਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਅਕੈਡਮੀ ਵੱਲੋਂ

ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਲਾਨਾ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲੱਗੇ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਲਲਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਐਵਾਰਡ, ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਚੈਂਬਰ ਆਫ ਕੌਮਰਸ, ਕਨੇਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪੋਰਟਰੇਟ ਆਰਟਿਸਟਸ ਵੱਲੋਂ ਡੇਨੀਅਲ ਪੀ ਇਜ਼ਰਡ ਮੈਡਲ, ਸੂਬਾ ਸਰੀ ਵੱਲੋਂ ਲਾਇਫ ਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਐਵਾਰਡ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਇਕੋ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਚਿਤਰਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ-ਸੂਖਮ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਅਦੁਤੀ ਸੁਮੇਲ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਰਗੀ ਰਵਾਨੀ ਵਾਲਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਕਮਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਰਸ਼ਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਰਵੀਂ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਕੂਲੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਬੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਸਲੋਂ ਅਲਬੇਲਾ ਹੈ

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੋ

ਸਾਲ 1956 ਵਿਚ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਸਬੇ ਜੀਰੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਉਸਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਗਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਰੇ ਤੋਂ ਵਾਇਆ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਦਿੱਲੀ, ਲੰਡਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਘੁੰਮ ਕੇ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਕੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਦੇ ਨੈਣ ਨਕਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਿਆ।

ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਜੰਗਜੂ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਾਲੇ ਅਦਭੁਤ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਸਿੱਖ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਦੇ ਨਰ ਸਿੰਘਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨਤਮ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਵਧੇ ਫੁੱਲੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਦੇ ਰੰਗਾਂ-ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨਾ ਆਪਣੀ ਇਬਾਦਤ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ, ਚਰਖੇ ਕੱਤਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਤ੍ਰਿਝਣਾਂ ਦੇ ਤੇਵਰ, ਸੱਗੀ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਸਿਰ, ਘੜਿਆਂ, ਛਿੱਕੂਆਂ, ਮਧਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁੱਲੇ ਚੌਂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿਤਰਕਲਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਜ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰੀਲਾਂਸਰ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਲਗਪਗ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਕ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੋ

ਸੰਨ 2004 ਅਤੇ 2017 ਵਿਚ ਸਰੀ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਉਸਦੇ ਚਿਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਕਲਾ ਦਾ ਉਹ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਸਤਾਂ, ਬਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸਦੇ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੀ ਭਾਅ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਨੀਲੇ, ਲਾਲ, ਪੀਲੇ, ਕੇਸਰੀ ਅਤੇ ਮਟਿਆਲੇ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਸੰਗਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਹੈ।

ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਇਕ ਇਬਾਦਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭੂਖੰਡ, ਪੰਜਾਬੀ ਚਿਹਰੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਪਹਿਰਾਵੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਕੰਮਕਾਜ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਸਗਲ ਪਸਾਰੇ ਉਸਦੇ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਰੇਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਸਰਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੇ ਫੁਲਕਾਰੀ ਓੜ ਕੇ ਬੈਠੀ ਮੁਟਿਆਰ ਦਾ ਸਿਰਫ ਚਿਹਰਾ ਸਿਰਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹਦੀ ਕੈਨਵਸ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਰੰਗ-ਲੀਲਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਪੰਜਾਬ ਉਸਦੀ ਕੈਨਵਸ ਉੱਤੇ ਸਿਮਟ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਤੱਕ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੇਂਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵਕਤ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜੜ੍ਹ-ਜਟਲਤਾ ਉਸਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਸਰਲਤਾ ਰਾਹੀਂ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਸਰਬਕਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁੱਲ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 350 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ (ਕਨੇਡਾ) ਵਿਖੇ ਕਨੇਡਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸਦੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਉਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਂਟਿੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਲਗਪਗ ਵੀਹ ਸਾਲ ਲੱਗੇ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਪੇਂਟਿੰਗ ਕੈਨੇਡਾ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਹੀ, ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਕਲਾ ਅਨੁਭਵਾਂ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲੀ ਇਹ ਪੇਂਟਿੰਗ ਸਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋਈ। ਇਸਦਾ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੋ

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਚੇਤਨਾ ਉਸਦੀਆਂ ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਵਿਚ ਰਮੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੰਗਾਂ-ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲੀਲਾ ਓਨੀ ਹੀ ਅਦਭੁਤ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਪਸਾਰਾ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਦੇ ਉਹ ਵਾਹਕ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਰਵਾਇਤੀ ਰਹਿਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਰੇਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਮਾ ਕੇ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਪੈੜ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕਸੁਰਤਾ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਅਤੀਤ ਦਾ ਗੌਰਵ, ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਕੰਧਾੜੇ ਚੜ ਕੇ ਭਵਿੱਖ ਵਲ ਅਗਰਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਸੁਨੇਹਾ ਉਸਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਗੌਰਵ ਆਉਂਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਸ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਦਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਗਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੱਕ ਚਿਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। “ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਾਈ ਘਨੂਈਆ ਜੀ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋਏ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਭਾਈ ਘਨੂਈਆ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਭੇਦ ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਉਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਧਰਮ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸੀਮਤ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਨਵੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਪਾਏ”

ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਚਿਤਰ-ਲੜੀ ਜਲਦੀ ਸਾਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਅਲਬੇਲੇ ਚਿਤਰਕਾਰ ਲਈ ਦੁਆਵਾਂ।

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ
20 ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕਲੋਨੀ
ਨੇੜੇ ਵਡਾਲਾ ਚੌਕ, ਜਲੰਧਰ
9417194812

ਨਜ਼ਮ

ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ

ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ
ਵੈਨਕੂਵਰ ਵੱਸਦੀ
ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ
ਕਵਿਤਰੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤਕ ਉਹ ਪੰਜ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ
ਅਤੇ ਇਕ ਹਾਇਕੂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ
ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚੁੱਕੇ
ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ
ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ
ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਗਰਸਰ
ਕੀਤਾ ਹੈ

ਪਰਵਾਸੀ

ਬਰਫ਼ਾਂ ਸੰਗ ਟਾਹਣਾਂ ਸੁੱਤੀਆਂ
ਟਾਹਣਾਂ ਸੰਗ ਸੰਗ ਪੱਤੇ
ਯਖ਼ ਬਰਫ਼ੀਲੀ ਧਰਤੀ ਹੋਈ
ਕੌਣ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ
ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਪਰ੍ਹੇ
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਪੂਰਾ ਸੂਰਜ ਮੱਲਿਆ
ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਉੱਠੇ ਬੱਦਲ ਭਰ ਭਰ
ਜਾ ਸੂਰਜ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਮੱਲਿਆ
ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਫਿਰ ਬੋਲੀ ਲੱਗੀ
ਕੌਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤ ਪੁਚਾਵੇ
ਸਾਹਵਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਲੈ ਕੇ
ਪੂਰੀ ਧਰਤ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਪਰਵਾਸ

ਤੀਲਾ ਤੀਲਾ ਬਿਖਰ ਗਿਆ ਹੈ
ਪਰਵਾਸੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਟਿਕਾਣਾ
ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ ਢੂੰਡ ਹੈ ਜਾਰੀ
ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ ਪਰਛਾਂਵਾਂ
ਫਿਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ ਆਇਆ
ਉਹ ਤਾਰੇ ਬਣ ਬਣ ਚਮਕੇ
ਦਿਲ ਚਾਹਵੇ ਬੁੱਕਲ 'ਚ ਲੈ ਲਾਂ
ਅੱਖ ਵੀ ਪਲਕ ਨਾ ਝਮਕੇ

ਵਿਹੜੇ ਉੱਡ ਉੱਡ ਬੈਠਣ ਚਿੜੀਆਂ
ਚੀਂ ਚੀਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਾਵਣ
ਚਿੜੀਂ ਵਿਛੁੰਨੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ
ਦੇਸੋਂ ਆ ਕੇ ਮਨ ਪਰਚਾਵਣ
ਜੀ ਕਰੇ ਕੁਟ ਕੁਟ ਚੂਰੀਆਂ ਪਾਵਾਂ
ਕਾਂਵਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗ ਬਿਠਾਵਾਂ
ਬਚਪਨ ਵਾਲੀ ਕਾਂ ਚਿੜੀ ਦੀ
ਓਹਿਓ ਕਹਾਣੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਾਵਾਂ
ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਬੀਤ ਗਏ ਜੋ
ਚਿੜੀਆਂ ਸੰਗ ਉਹ ਪਲ ਬਿਤਾਵਾਂ
ਪਰਦੇਸੀਂ ਕਿੰਜ ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ
ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਬੋਲ ਬੋਲ ਸੁਣਾਵਾਂ ॥

ਜਿਸਮ

ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ
ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ
ਉਦਾਸੇ ਮੂੰਹ, ਢਿੱਲੀ ਤੋਰ
ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ
ਵੜਦੀਆਂ, ਸਾਮਾਨ ਰੱਖ

ਨਜ਼ਮਾਂ/ਗਜ਼ਲਾਂ

ਥੱਕ ਹਾਰ ਬੈਠਦੀਆਂ।
ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਘੜੀ ਦੇ
ਅਲਾਰਮ ਵਾਂਗ
ਸੁੱਤੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ
ਚੁਸਤ ਹੋ ਆਪਣੇ
ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦੀਆਂ
ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਫਿੱਕੀ
ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਖਿਲਾਰ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ
ਜਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਂਦੀਆਂ
ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਲੇਪ
ਵੰਨ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ
ਨਕਲੀ ਗਹਿਣੇ
ਆਪਣੇ ਮੂਡ ਨੂੰ ਬਦਲ
ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ
ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ
ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਿਖਾਲਦੀਆਂ
ਇਮਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ
ਇੱਕ ਇੱਕ
ਕੋਈ ਭਟਕੀਆਂ
ਆਸਾਮੀਆਂ ਭਾਲਦੀਆਂ
ਜਿਸਮਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ
ਚੁੱਪ ਚਾਪ
ਉਸ ਨਾਲ ਟੁਰ ਜਾਂਦੀਆਂ।
ਕਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜਿਸਮ
ਸੁੱਚਾ ਤੇ ਆਤਮਾ ਬੁਲੰਦ
ਤੇ ਆਲੀ ਭੋਲੀ
ਨੈਣੀਂ ਸੁਫਨੇ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤ
ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਰਿੰਦੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ
ਵਹਿਸ਼ੀ ਦੀ ਹਵਸ
ਉਭਰਦੇ ਜਿਸਮ ਦਾ

ਪਰਵਾਸ

ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਗਈ
ਛੁਟਪਟਾਣ ਦੀ ਹੱਦ ਵੀ
ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ
ਜਿਸਮ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼
ਬੇਮੁੱਲੀ ਤੇ ਆਮ ਜਿਹੀ ਹੋਈ।
ਇਹ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਿਸਮ
ਪ੍ਰੇਮ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਲੀਆਂ
ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿੱਚ
ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਗੁਆ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੁੱਖ,
ਆਪਣੇ ਹੀ ਰੋਗ
ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ
ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਜਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ
ਪੁੱਖ ਰਹੀ
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪੂਣੀ
ਵਾਪਸ ਕਰ
ਉਹ ਨਰਜਿਸਮ ਨੂੰ
ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਬਾਲਦੀਆਂ
ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹੀ
ਜਿਸਮ ਦੇ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ
ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕਰਜ਼
ਵਾਪਸ ਕਰਦੀਆਂ।
ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ
ਜਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵਿਉਪਾਰ
ਬੇਬਸੀ ਦਾ ਵਿਉਪਾਰ
ਫਿਰ ਵੀ ਲਾਚਾਰ ਹੈ
ਗਰਮ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੈ।

ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ

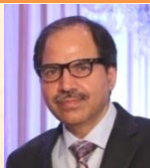
ਕੈਨੇਡਾ

+7788283048

ਨਜ਼ਮ

ਐਸ਼ਕੁਮ ਐਸ਼ਵਿਕ

ਐਸ਼ਕੁਮ
ਐਸ਼ਵਿਕ
ਅਮਰੀਕਾ
ਵੱਸਦਾ

ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਪਰਤ ਆਉਣ ਲਈ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਮੁਬਾਰਕਾਂ।

ਖੈਰ-ਖਵਾਹ ਕਿਉਂ ਵਿਰਲੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ
ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ
ਡਿਉੜੀ ਚ' ਮੰਜੀ ਡਹਿ ਗਈ ਏ
ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ
ਹੁਣ ਗੋਲੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਏ
ਗੁਰੂ ਬੋਲੀ ਸੀ ਜੋ ਮਾਣਮੱਤੀ
ਵੱਡ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੀ, ਘਾਲਣਾ ਘੱਤੀ
ਹੁਣ ਥੱਕਹਾਰ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ ਏ
ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ
ਹੁਣ ਗੋਲੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਏ
ਕੁਝ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰੋ
ਕਿਉਂ ਮਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਜੁਲਮ ਜਰੋ
ਕਿਉਂ ਦੂਜੀਆਂ ਹੱਥੋਂ
ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ
ਹੁਣ ਗੋਲੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਏ

ਮੇਰਿਆ ਪੰਜਾਬਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ
ਗਿਆ

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ

ਹਰ ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਸੀ
ਜੁਬਾਨੋਂ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਘੋਲਦਾ ਸੀ
ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਹਿ ਗਈ ਏ
ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ
ਹੁਣ ਗੋਲੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਏ

ਕੌਣ ਸੀ ਉਹ ਨਹਿਸ਼, ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਲਾ
ਗਿਆ
ਦੁੱਧਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਟੀਆਂ 'ਚ ਜ਼ਹਿਰ
ਪਾ ਗਿਆ
ਕੁਲੱਛਣਾ ਕੋਈ ਕਾਗ, ਬਨੇਰੇ ਉਤੇ ਰੋ
ਗਿਆ
ਮੇਰਿਆ ਪੰਜਾਬਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ

ਨਜ਼ਮਾਂ/ਗਜ਼ਲਾਂ

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੂੜੀ ਨੀਦੋਂ, ਕਿਓਂ ਸੋ ਗਿਆ
 ਝੁਮਦਾ ਲਹਿਰਾਉਂਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਿਆ
 ਪਿੱਛੋਂ ਗੰਦੇ-ਪਾਣੀ, ਨੱਕਾ ਕਿੰਨੇ ਵੱਢਿਆ
 ਫ਼ਸਲ-ਏ-ਜਵਾਨੀ, ਝਾੜ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਮੇਰਿਆ ਪੰਜਾਬਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ
 ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੂੜੀ ਨੀਦੋਂ, ਕਿਓਂ ਸੋ ਗਿਆ
 ਜਾਗ ਉੱਠ ਹਾਲੇ ਵੀ, ਉਧੱਮ ਕਰ ਲੈ
 ਬਹੁਤਾ ਜਿਉਣ ਲਈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਮਰ ਲੈ
 ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਕੌਡੀਆਂ ਪ੍ਰੋ ਗਿਆ
 ਮੇਰਿਆ ਪੰਜਾਬਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ
 ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੂੜੀ ਨੀਦੋਂ, ਕਿਓਂ ਸੋ ਗਿਆ
 ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰ ਲੈ
 ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾ ਲੈ, ਰੱਬ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਲੈ
 ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਜੇ ਕੁਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਮੇਰਿਆ ਪੰਜਾਬਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ
 ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੂੜੀ ਨੀਦੋਂ, ਕਿਓਂ ਸੋ ਗਿਆ

**ਐਸ਼ਕੁਮ ਐਸ਼ਵਿਕ
 ਅਮਰੀਕਾ**

01-699-225-6012

ਨਜ਼ਮ

ਤੋਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਤੋਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਆਇਰਲੈਂਡ
 ਵੱਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ
 ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ
 ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ

ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ
 ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਜਲਦ ਹੀ
 ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੁਸਤਕ
 ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ
 ਹੋਣਗੀਆਂ

ਆਕਾਸ਼

ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਸਭ ਮਿਲੇ
 ਜਿਸਨੂੰ ਜੋ ਚਾਹੀਦਾ
 ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਤਝੜ ਦਾ ਡਰ ਹੈ
 ਉਹਨੂੰ ਬਹਾਰ ਦੇ ਦਿਓ
 ਜਿਹੜਾ ਤਪਸ ਤੋਂ ਭੈਭੀਤ ਹੈ
 ਉਹਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਦਿਓ
 ਖੁੱਲ ਕੇ ਵੰਡੋ
 ਰੱਜ ਕੇ ਲੁਟਾਓ
 ਬਹਾਰਾਂ ਦਾ ਦਾਨ
 ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਦਾਨ
 ਜਿਸਨੂੰ ਜੋ ਚਾਹੀਦਾ
 ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਦਿਓ
 ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਤੇ ਲੈ ਜਾਓ
 ਮੈਥੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਖੋ ਲਵੇ
 ਉਹ ਅਗਨ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਤਪਸ ਲੈ ਜਾ

ਨਜ਼ਮਾਂ/ਗਜ਼ਲਾਂ

ਉਹ ਹਵਾ ਤੂੰ ਸਵਾਸ ਲੈ ਜਾ
ਉਹ ਜਲ ਤੂੰ ਜੀਵਨ ਲੈ ਜਾ
ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਤੂੰ ਇਹ ਵਜ਼ੂਦ ਵੀ ਮਿਟਾ
ਦੇ
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇ ਦਿਓ
ਜੋ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੀ
ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ
ਰਹੇਗਾ
ਏਥੇ ਸਿਰਫ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ
ਏਥੇ ਸਿਰਫ ਆਕਾਸ਼ ਹੀ ਰਹੇਗਾ।

ਮੱਧ

ਮੱਧ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵੀ ਕੈਸੀ ਹੈ
ਕੈਸਾ ਅਚੰਭਾ ਹੈ
ਮੱਧ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਣਾ ਚੇਤਨਾ ਨੇ
ਸੁਰਤਿ ਨੇ
ਮੱਧ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਾਪ ਹੈ
ਸਰਦ ਅਤੇ ਗਰਮ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਹੀ
ਬਸੰਤ ਹੈ
ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਪਾਰਵਤੀ ਦੀ ਕਾਇਆ ਹੈ
ਅੱਧ ਅੱਧ
ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਨਾਰ ਦੀ ਨਾ ਗੱਲ ਹੈ
ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਬੁਢੇਪਾ ਨਾ
ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਖਰ ਹੈ
ਜੋਬਨ ਹੈ
ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ
ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਜੀਵਤ ਹੈ ਮੱਧ ਵਿਚ
ਪਰ ਇਹ ਮੱਧ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ
ਇਹ ਮੱਧ ਤਾਂ ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ ਵਿਚ
ਪੈਰ ਵਾਲਾ ਮੱਧ ਹੈ
ਹਰਣਾਖਸ਼ ਦਾ ਵਧ ਵੀ

ਪਰਵਾਸ

ਮੱਧ ਵਿਚ ਹੈ
ਉੱਝ ਉਹਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਨਾ ਵਿਕਲਪ
ਕੋਈ
ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਧਿਆ ਹੈ
ਨਾ ਦਿਨ ਹੈ ਨਾ ਰਾਤ ਹੈ
ਸਿਰਫ ਮਿਲਾਪ ਹੈ
ਸਿਰਫ ਮਿਲਾਪ ਹੈ।

ਤੇਰੀ ਛੋਹ

ਮੈਂ ਸਾਜ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਤਾਰ ਹਾਂ
ਸੰਗੀਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੁਰ ਵੀ ਹੈ
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆਨ ਆਪਣਾ
ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕੋਈ
ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੁੱਵਤ ਹੈ
ਕਿ
ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਸਦੀਆਂ ਦੇ
ਸ਼ੋਰ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ
ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਡਰ ਵੀ
ਕਿ
ਹੈ ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ
ਪਰ ਤੇਰੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾ
ਕਿੱਥੇ ਨਿਕਲਦਾ ਸੁਰ ਕੋਈ
ਬੇਜਾਨ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ
ਬਸ ਹਊਕਾ ਇਕ ਅਰਮਾਨ ਹਾਂ ਤੇਰੇ
ਬਾਝੋਂ।

ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਆਇਰਲੈਂਡ

tjbumra@hotmail.com
+353-894344288

ਗ਼ਜ਼ਲ

ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ ਗ਼ਜ਼ਲ

ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਗ਼ਜ਼ਲ

ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਵੱਸਦੀ ਪਰਵਾਸੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਹ ਤਰੇਲ ਜਿਹੇ ਮੋਤੀ, ਇਹ ਪਰਿੰਦੇ ਸਿਆਸਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ (ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਰਾਗ ਮੁਹੱਬਤ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਦਿਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਖ਼ਤ ਲਿਖੀਂ (ਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ) ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ

ਗ਼ਜ਼ਲ-ਇਕ

ਨਾ ਸੁੱਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ , ਤੇ
ਜਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਜਲਦਾ ਹੈ।
ਇਹ ਬੂਟਾ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਨਿੱਤ ਅੱਗ
ਦੀ ਗੋਦੀ 'ਚ ਪਲਦਾ ਹੈ।

ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਏਂ, ਸਥਿਰ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਤੇਰੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਇਹ,
ਮੈਂ ਸੂਰਜ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਹੀ
ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਹਿਲਦਾ ਹੈ।

ਨਹੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪੌਂਡਾਂ ਬਰਾਬਰ
ਹੈਸੀਅਤ ਮੇਰੀ,

ਮੈਂ ਹਾਂ ਖੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਿੱਕਾ ਜੋ ਕਿਧਰੇ
ਵੀ ਨਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਖੁਸ਼ਬੂ ਜੇ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੰਗਲੀਂ
ਭਟਕਣਾ ਪੈਣਾ,
ਬੜਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ ਚੰਦਨ ਜੋ ਘਰ ਬੈਠੇ
ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਗਰਮੱਛ, ਸ਼ੇਰ ,ਸੱਪ ਵਰਗਾ ਬੁਰਾ
ਕਿਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਮੇਰਾ,
ਮੈਂ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ
ਨਾ ਛਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਵੀ 'ਗ਼ਜ਼ਲ'
ਹੱਦਾਂ ਉਸਾਰਨ ਵਿੱਚ,
ਉਧਰ ਤੇਰਾ ਸਿਵਾ ਬਲਦਾ, ਇਧਰ
ਮੇਰਾ ਵੀ ਬਲਦਾ ਹੈ।

ਗ਼ਜ਼ਲ-ਦੋ

ਖੁਦਾ, ਸਰਕਾਰ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸੌਂ
ਗਏ ਨੇ।

ਕਿ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੇ ਵੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ
ਸਾਰੇ ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ।

ਕਿਵੇਂ ਚੌਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਗੜੀ ਉਛਾਲੀ
ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ,
ਨਿਆਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਰੇ ਸੌਂ
ਗਏ ਨੇ।

ਸਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਧੀ ਦੀ ਆਨ ਲੁੱਟੀ
ਜਾਣ ਆਪੇ,
ਮਾਪੇ ,ਭਾਈ , ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਾਰੇ ਸੌਂ
ਗਏ ਨੇ।

ਲੁਟੇਰੇ ਬਣ ਗਏ ਮਿਰਜ਼ੇ, ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ
ਟੁੰਨ ਰਾਂਝੇ,
ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਿਲਦਾਰ ਸਾਰੇ
ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ।

ਲਹੂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਗਣ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਹੈ
ਬੋਲਬਾਲਾ,
ਅਹਿੰਸਾ, ਸੱਚ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸਾਰੇ
ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ।

ਸਿਆਸਤ, ਨਫਰਤਾਂ ਤੇ ਪੁੜ ਬਥੇਰੇ,
ਜਵਾਨੀ ਪਿਸ ਗਈ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਰੇ
ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ।

ਮੇਰੇ ਜਗਰਾਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਗਹਿਰਾ
ਨਾਲ ਉਸਦੇ,
ਜਗੇ ਦੁਸ਼ਮਨ 'ਗਜ਼ਲ' ,ਪਰ ਯਾਰ
ਸਾਰੇ ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ।

ਗਜ਼ਲ-ਤੰਨ

ਬੇਸ਼ਕ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਹਾਂ, ਐਪਰ
ਟੁੱਟਣ ਕਿਨਾਰੇ ਹਾਂ।
ਤੇਰੀ ਉਲਫਤ ਦੇ ਮਾਰੇ, ਅਜੇ ਤੀਕਰ
ਕੁਆਰੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਜਿੰਦ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ,

ਪਰਵਾਸ

ਜੀਹਨੂੰ ਚਾਹੇ ਤੂੰ ਪੁੱਛ ਵੇਖੀਂ, ਅਸੀਂ
ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪਿਆਰੇ ਹਾਂ।

ਤੈਨੂੰ ਪਾਵਣ ਲਈ ਹਰ ਸਾਹ ਅਸੀਂ
ਦਾਅ ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ,
ਤਪੱਸਵੀ ਹਾਂ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਤੇ ਬਸ
ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹਾਂ।

ਇੰਵੇਂ ਦੌੜੇ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਕਿ ਦਮ ਵਿੱਚ
ਦਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ,
ਅਜੇ ਚਾਹ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤੈਨੂੰ, ਬੇਸ਼ਕ
ਥੱਕੇ ਤੇ ਹਾਰੇ ਹਾਂ।

ਤੂੰ ਆਸ਼ਕ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ, ਅਸੀਂ
ਹੀਰੇ ਕਦੇ ਮੋਤੀ,
ਜਦੋਂ ਦਾ ਬਣ ਗਿਓਂ ਜੌਹਰੀ, ਅਸੀਂ
ਵੀ ਗਏ ਵਿਸਾਰੇ ਹਾਂ।

ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ
ਟੁੱਟਣਾ ਛੁੱਪਣਾ,
ਅਸੀਂ ਸੁਰਮੀਲੀਆਂ ਤੇ ਗਹਿਰੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਹਾਂ।

ਤੇਰੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਹੈ
ਖਤਰਾ ਵੀ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਵੀ,
ਕੋਈ ਜਿੰਦ ਲੈਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਜਾਨੋਂ ਪਿਆਰੇ ਹਾਂ।

ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ ਗਜ਼ਲ
ਵਿਕਟੋਰੀਆ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ
punjabiheart@yahoo.com.au

ਗਜ਼ਲ

ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੇੜਾ

ਯੂਰਪ ਤੇ
ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ
ਖੋਜ ਰਸਾਲਿਆਂ
ਵਿਚ ਛਪੇ 150
ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਖੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ
ਲੇਖਕ, ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ
ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ
ਮਾਹਿਰ ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੇੜਾ ਅੱਧੀ
ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੰਜਾਬੀ
ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਹਨ। ਅੱਜ
ਕੱਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਪਾਰਕ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਤੇ
ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਹੈ

ਵਾਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ

ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਨਾ ਵਾਸੀ ਪ੍ਰਵਾਸੀ।
ਬੰਦੇ ਮਨ ਲਕੀਰਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ
ਕੁਦਰਤ ਫਰਕ ਨਾ ਕਾਸੀ।

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿੱਚ ਵਜੂਦ-ਏ-ਧਰਤੀ
ਬਿੰਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟਾ,
ਕਿੰਨਾ ਛੋਟਾ ਮਨ ਜੋ ਸੋਚੇ
ਵਾਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ।

ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ

(ਜੇ ਸੁੱਖ ਛੱਜੂ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ, ਨਾ ਬਲਕ
ਨਾਂ ਬੁਖਾਰੇ)
ਛੱਜੂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਜੋ ਹੋਇਆ
ਨਾ ਗਵਾਰਾ,
ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ।
ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਦੇ
ਹਰ ਰਾਹ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਕਰ ਸੁੱਟਦਾ,
ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ
ਟੱਕਰ ਕਰ ਸੁੱਟਦਾ,
ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਟੱਕਰ ਨੂੰ
ਦੋਸ਼ ਦੇਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਹੁੰਗਾਰਾ
ਤਾਂ ਹਰ ਗਭਰੂ ਦੇ ਦਿਲ ਚੋਂ ਟੋਲ੍ਹ ਟੋਲ੍ਹ
ਕੇ
ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ
ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ।
ਛੱਜੂ ਦੇ ਹਰ ਪੁਰਖੇ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਅਸਮਾਨ
ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਉੱਪਰ ਤਣਿਆ,
ਆਖਰ ਨੂੰ ਛੱਜੂ ਦਾ ਹਰ ਪੁਰਖਾ
ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਬੱਸ ਇਕ ਇੱਟ
ਬਣਿਆ।
ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਦਾ ਬੁਹਾ
ਬੱਸ ਬੀਤੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੀ
ਖੁੱਲਦਾ ਹੈ,
ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜੋ ਵੜਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਭਲਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਕਰਕੇ

ਅੱਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ
 ਕੱਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਹੈ।
 ਛੱਜੂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੇ
 ਜਦੋਂ ਦੀ ਅੱਖ ਖੋਲੀ ਹੈ,
 ਚੁਬਾਰੇ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨੇ
 ਬੀਤੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਸਿਵਿਆਂ ਦੀ
 ਅੱਗ ਹੀ ਅੱਗ ਡੋਹਲੀ ਹੈ।
 ਇਸ ਅੱਗ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਛੱਜੂ ਦੀ
 ਔਲਾਦ
 ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੀ ਹੈ।
 ਛੱਜੂ ਦੀ ਔਲਾਦ
 ਕੁਝ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਸਮੁੰਦਰ
 ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮਰੇਗੀ,
 ਕੁਝ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ
 ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ
 ਰੋਜ਼ ਸਮੁੰਦਰ ਸੰਗ ਲੜੇਗੀ।
 ਛੱਜੂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚੇ
 ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਹੱਡਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ ਹੈ
 ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ।
 ਛੱਜੂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਵੱਸਦੇ
 ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ
 ਉਮਰ ਭਰ ਲੰਬੀ ਬੇਸਮਝੀ ਬਣਕੇ ਖੜ੍ਹ
 ਗਿਆ ਹੈ
 ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ।
 ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਜਾਮ ਹੋਏ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ
 ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ
 ਉਲਝ ਕੇ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ
 ਆਸ਼ਕ ਕਹਿ ਕੇ ਕਲਮ ਨੇ ਕੀਤੀ
 ਵਡਿਆਈ ਹੈ
 ਤੇ ਇਕ ਪੂਰੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਰਗੀਂ

ਪਰਵਾਸ

ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਨਾਮ ਥੱਲੇ
 ਸਦੀਆਂ ਲੰਬੀ ਰੋਗ ਦੀ ਇਕ ਨਦੀ
 ਵਗਾਈ ਹੈ,
 ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ
 ਛੱਜੂ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਨੇ ਇਕ ਪੂਰੀ ਕੌਮ
 ਸੰਗ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।
 ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ
 ਵਿਚ ਹੈ
 ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ,
 ਪਰ ਚੱਲਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ,
 ਸਦੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਛੱਜੂ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਾਂਗ
 ਇੱਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਖੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।
 ਮੈਂ ਜੇ ਰੋਜ਼ ਮਰਦਾ ਹਾਂ
 ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਜੀਂਦਾ ਵੀ ਹਾਂ,
 ਸਦੀਆਂ ਭਰ ਵਾਸਤੇ
 ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਮਰਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।
 ਉਮਰ ਬਣ ਗਏ ਪੜਾਅ ਦੇ ਸੁੱਖ
 ਨਾਲੋਂ
 ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਦਰਦ ਪਿਆਰਾ,
 ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਖ
 ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਬੁਖਾਰਾ,
 ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਆਇਆ
 ਹਾਂ ਮੈਂ
 ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੁਬਾਰਾ।

ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸੰਘੋੜਾ
ਅਮਰੀਕਾ
+14088581655

ਨਜ਼ਮ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ
ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ

ਜਲੰਧਰ ਉਪਰੰਤ ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ
ਹੁਸ਼ਿਆਪੁਰ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਅਤੇ
ਗੋਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਜੰਡਿਆਲਾ ਦੇ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ
ਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ
ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਨਾਚਾਂ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭੰਗੜੇ ਵਿਚ ਰਹੀ
ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਹਨਾਂ
ਨੇ ਕਈ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖੇ
ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿ
ਰਹੇ ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ

ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਾਂਗੇ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁੜ ਮਿਲਣ ਲਈ
ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨ ਲਈ
ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਈ

ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸੁਣਨ ਲਈ
ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲਈ
ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਬਿਨਾਂ ਦਸਤਕ ਦਿੱਤਿਆਂ
ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਾਂਗ
ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਗਲਗੀਰ ਹੋ
ਅਪਣੱਤ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਨਣ ਲਈ
ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ
ਲਈ
ਅੰਦਰਲੇ ਖਲਾਅ ਨੂੰ
ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ
ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਮੋਹ ਨੂੰ
ਤੁਹਾਡੇ ਹਾਸਿਆਂ ਨੂੰ
ਤੁਹਾਡੇ ਰੋਸਿਆਂ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ
ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ

ਤੇ
ਮੁੜ ਪਰਦੇਸ ਪਰਤਣ ਲਈ
ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਦੇਸਤੋ
ਉਡੀਕ ਕਰਨਾਂ
ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵਾਂਗੇ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਅਮਰੀਕਾ

+(209)328-3316

ਕਾਲਾ ਕੋਰੋਨਾ

ਹਰੇ ਭਰੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ ਰੁੱਖ
ਵੀ ਜਾਪਣ ਪੱਤਰ ਕਾਲੇ।
ਸਹਿਮ ਦਿਆਂ ਪਰਛਾਦਿਆਂ
ਸਾੜੇ ਬਿਰਖ ਮੁਹਬੱਤਾਂ ਵਾਲੇ।
ਕੁਦਰਤ ਜਦੋਂ ਦਿਖਾਵੇ ਸ਼ੀਸ਼ਾ,
ਭਰਮ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੇ ਟੁੱਟਦੇ,
ਮੌਤ ਬਰੂਹੀਂ, ਸੁਣ ਕੇ ਲੱਗੇ,
ਹਰ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਤਾਲੇ।

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਫੋਟੋ: ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ

ਕੋਰੋਨਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਮਸਿਆ

ਸੰਦੇਸ਼

ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ (ਇਟਲੀ)

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਦੋਸਤੋ,

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਦੌਰ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਦੁੱਖ ਦੀ ਘੜੀ ਆਣ ਬਣੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਇਸ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੀੜਤ ਹੈ ਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਰਹੀਏ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਈਏ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੱਕ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਹੁੰਚਾਈਏ। ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਇੱਥੇ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਏਰੀਆ ਹੈ ਇਟਲੀ। ਪਰ ਕਿਰਪਾ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅੱਜੇ ਤੱਕ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਮਰਿਆਂ 'ਚ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇੱਕ ਮੀਡੀਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਨ-ਪਾਣੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਘਬਰਾਇਓ ਨਾ ਅਸੀਂ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਹਾਂ, ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲ ਹਾਂ, ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਰਹੋ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਉਹਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ, ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਬਕ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਜਾਂ ਖ਼ਿਲਵਾੜ ਸਾਡੇ ਲਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾਵਾਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਾਂਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ 'ਚੋਂ ਦੂਰ ਜਾਵਾਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅਸੁਰੱਖਿਤ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ।

ਸਮਾਂ ਹੈ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣ ਦਾ, ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰੀਏ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਈਏ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹੀਏ, ਨੇੜੇ ਰਹੀਏ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀਏ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ ਤੇ ਅਫ਼ਵਾਹਾ ਤੋਂ ਬਚੀਏ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾ ਉਡਾਈਏ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਚੰਦ ਬੋਲ ਇਸ ਡਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਚੰਦ ਬੋਲ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ (ਇਟਲੀ)

ਕੋਰੋਨਾ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਨਜ਼ਮ

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਇਟਲੀ ਵੱਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੁੱਝੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੋਰੋਨਾ ਤੇ

ਮਨ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਲਾ ਕੇ ਯਾਰੋ
ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨਰੋਏ
ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਸਿੱਖੀਏ
ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੋ ਹੋਏ।

ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸਾਡਾ
ਸਾਨੂੰ ਪਿਆ ਜੋ ਲੜਨਾ
ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਸਾਨੂੰ
ਭਵ ਸਾਗਰ ਕਿੰਡ ਤਰਨਾ।

ਮਨ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਲਾ ਕੇ ਯਾਰੋ
ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨਰੋਏ
ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਸਿੱਖੀਏ
ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੋ ਹੋਏ।

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ
ਇਟਲੀ

00393272244388

dal.rahel@gmail.com

ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ ਰਮਨ ਵਿਰਕ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰਮਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਮੇਰਾ ਘਰ ਕਿਹੜਾ' ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਮੌਤ ਦਿਸਦੀ ਬੂਹੇ ਤੇ

ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਕੈਦ ਹੋਇਆ ਜਿਸਮ
ਮਨ ਕਦੇ ਚੀਨ ਕਦੇ ਇਰਾਨ
ਕਦੇ ਇਟਲੀ ਘੁੰਮਦਾ।
ਕਰਫਿਊ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ
ਦਮ ਮੇਰਾ ਘੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਅਮਰੀਕਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡਰਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਡਰਿਆ
ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ
ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਹੈ ਬਹੁਤ
ਬੂਹੇ ਖੜ੍ਹਾ ਦੈਂਤ

ਹੋਮ ਡਲਿਵਰੀ ਦੋਂਦਾ,
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਣਿਆ।

ਮਾਂ ਹਾਂ ਨਾ ਮੈਂ
ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਸਦੇ
ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਫਿਕਰ 'ਚ
ਹਰ ਪਲ ਮਰਦੀ ਜਿਉਂਦੀ
ਦਮ ਫੁੱਲਦਾ ਹੈ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਤੜਪਦੀ, ਸਹਿਕਦੀ ਹਾਂ।

ਟੀ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ
ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਹੀਂ
ਮੌਤ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ
ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਬ ਨੇ ਕੁੰਡੀ ਖੜਕਾਈ
ਹੈ।

ਨੀਂਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸੀ
ਮਸਾਂ ਅੱਖ ਲੱਗੀ ਸੀ
ਜਾਗ ਆਈ ਹੈ।
ਗਲੋਬ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?
ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਸਮੂਹਕ ਮੌਤ ਕਿੰਨੀ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ
ਧਰਤੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵੇਖਿਆ।

**ਰਮਨ ਵਿਰਕ
ਫਰੈਜ਼ਨੋ, ਅਮਰੀਕਾ**

ਬੋਲੀਆਂ

ਜੱਸ ਔਲਖ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਹੇ ਜੱਸ ਔਲਖ ਦਾ ਰੈਣ-ਬਸੇਰਾ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ(ਅਮਰੀਕਾ) ਵਿਖੇ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਪਸਰੇ ਕੋਰੋਨਾ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ

ਸੰਕਟ ਬੋਲੀਆਂ

ਮੰਦਿਰ ਖਾਲੀ, ਮਸਜਿਦ ਖਾਲੀ,
ਖਾਲੀ ਗੁਰੂਦੁਆਰੇ।
ਖ਼ਬਰੇ ਕਿਹੜੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰੱਬ
ਦੇ ਰੰਗ ਨਿਆਰੇ।
ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੇ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠੇ ਜੀਅ
ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ।
ਹਾਲੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਹੋਇਆ ਕੋਸ਼ਿਸ਼
ਕਰ ਕਰ ਹਾਰੇ।
ਮੇਡ ਇੰਨ ਚਾਈਨਾ ਆਈ ਬਿਮਾਰੀ
ਦਿਨੇ ਵਖਾਤੇ ਤਾਰੇ।

ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰਨ ਦੇ
ਜੁਰਮਾਨੇ ਨੇ ਭਾਰੇ।

ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਲੇ ਬੰਨ ਲਉ ਸਾਰੇ
ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ।

ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ ਘਰ
ਟਿਕ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਉ ਸਾਰੇ।

ਨਾ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਜਾਉ ਨਾ ਕੋਈ
ਆਵੇ ਪਾਸੇ ਤੁਮਹਾਰੇ।

ਮੇਡ ਇੰਨ ਚਾਈਨਾ ਆਈ
ਬਿਮਾਰੀ ਦਿਨੇ ਵਖਾ 'ਤੇ ਤਾਰੇ।

ਡਾਕਟਰ ਨਰਸਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ
ਸਿਜਦਾ ਸੌ ਸੌ ਵਾਰੇ।

ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਲਿਹਾਰੇ।

‘ਜੱਸ ਔਲਖਾ’ ਰਹਿਣ ਸਲਾਮਤ
ਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ।

ਭਲਾ ਮੰਗੋ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਹੋਵਣ ਸਭ
ਦੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ।

ਮੇਡ ਇੰਨ ਚਾਈਨਾ ਆਈ
ਬਿਮਾਰੀ ਦਿਨੇ ਵਖਾਏ ਤਾਰੇ।

ਜੱਸ ਔਲਖ
ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ

ਨਜ਼ਮ

ਕਵਿੰਦਰ ਚਾਂਦ

ਕਵਿੰਦਰ ਚਾਂਦ

ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਨਾਂ ਹੈ। ਸਰੀ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹ ਕਾਵਿਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ’ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਬੰਸਰੀ ਕਿੱਧਰ ਗਈ’ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਭਰਵੀਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆਈ ਹੈ।

ਦੁ ਸ਼ਮਣ

ਅਣਭੋਲ ਸੁੱਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ
ਅਚਾਨਕ ਦਸਤਕ ਆਣ ਦਿੱਤੀ
ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ,
ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੀ, ਮਦਹੋਸ਼,
ਜਾਗਦਿਆਂ-ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ ਦੁਨੀਆਂ।

ਗੰਧਲੇ ਪਾਣੀਆਂ
ਪ੍ਰਦੁਸ਼ਿਤ ਪੌਣਾਂ
ਦੁਸ਼ਿਤ ਹਵਾਵਾਂ

ਜ਼ਹਿਰੀ ਸੋਚਾਂ ਦੀ
ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ, ਦੁਨੀਆ

ਸਿਰਫ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ
ਕਮਲੀ
ਸਭ ਕੁਝ ਹਥਿਆ ਲੈਣ ਲਈ
ਕਾਹਲੀ
ਅਮਨਾਂ ਦੀ, ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਆੜ
ਵਿੱਚ ਪਲਦੀ ਵਹਿਸ਼ੀ ਦੁਨੀਆ

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ
ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁਸ਼ਮਣ
ਵਾਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਭ ਕੁਝ

ਅੱਭੜਵਾਹੇ ਉੱਠੀ ਦੁਨੀਆ
ਲੜ ਰਹੀ ਹੈ
ਅਣਪਛਾਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਨਾਲ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਯੁੱਧ।
ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ
ਯਕੀਨਨ ਮੁੜ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ ਦੁਸ਼ਮਣ
ਸਫਾਂ ਵਿੱਛਾ ਕੇ
ਦੁਨੀਆਂ ਮੂਧੀ ਪਾ ਕੇ

ਕੀ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤੋਂ ਜਾਗਾਂਗੇ?
ਜਾਗਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਾਂਗੇ?

ਕਵਿੰਦਰ ਚਾਂਦ
ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

ਨਜ਼ਮ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ ਟੋਰੰਟੋ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਹਿਰਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖੂਬਸੂਰਤ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਰ ਸਰੋਕਾਰ ਨਾਲ ਖਹਿ ਕੇ ਲੰਘਦੀ ਹੈ।

ਫ਼ਿਕਰ

ਕੰਮ ਤੋਂ ਘਰ ਪਰਤਦਾ ਹਾਂ
ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਤਣੀ ਖਲੋਤੀ
ਪਤਨੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:
“ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੋ, ਹੱਥ ਧੋਵੋ,
ਫਿਰ ਸੌਫੇ 'ਤੇ ਬੈਠੋ”

ਸੱਤ ਕੰਬਲਾਂ ਚ ਲਵ੍ਹੇਟੀ
ਪਤਨੀ ਦੀ ਭੈਣ ਫ਼ੋਨ ਕਰਦੀ ਹੈ:
“ਹਵਾ ਚ ਕਰੋਨਾ ਫੈਲ ਗਈ ਹੈ:
ਠੰਡ ਤੋਂ ਬਚੋ,
ਕਮਰਿਆਂ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਵੋ
ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ
ਮਿਲੋ-ਮਿਲਾਵੋ”

ਮਾਂ ਨਸੀਅਤ ਕਰਦੀ ਹੈ:
“ਰਸਦ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰ ਲਉ
ਆਫ਼ਤ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ
ਸਟੋਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਣੇ”

ਸਵਾਲਾਂ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ
ਕਿਹੜੀ ਛੱਤ ਹੇਠ ਛੁਪਣਗੇ ਉਹ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ਸਿਰਫ
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਛੱਤ?
ਗੰਦਗੀ ਚੋਂ ਖਾਣਾ ਲੱਭਦੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਏਗਾ
“ਸੁੱਧ ਹਵਾ” ਦੇ ਅਰਥ?
ਕਿਹੜੇ ਫ਼ਰਿੱਜਾਂ 'ਚ
ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਰਸਦ
ਜੋ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ
ਕਿ ਅਗਲੀ ਵਾਰ
ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੀ ਤੇ ਕਦੋਂ ਮਿਲਣਾ ਹੈ?
ਸ਼ਾਇਦ
ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਵੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ
ਜੀਣ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਕਦੋਂ ਡਰਾਉਂਦੀ ਹੈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਫ਼ਤ ਤੇ ਮੌਤ
ਜੋ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ
ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਕੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ
ਟੋਰੰਟੋ, ਕੈਨੇਡਾ

ਨਜ਼ਮ

ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ

ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜੀਰੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਮਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ ਹੁਣ ਕੈਲਗਰੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ ਕਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਗੀਤਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਮੋਹ ਝਲਕਦਾ ਹੈ

ਜੈਵਿਕ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤੇਰਾ ਕਰੋਨਾ,
ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਕਰ ਲੈ ਭੰਡੀ !

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੈ ਲੈਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਮੰਡੀ !

ਕੁਦਰਤ ਕੈਸੀ ਖੇਡ ਰਚਾਈ
ਅੰਦਰੀਂ ਵੜ ਗਏ ਮਾਈ ਭਾਈ

ਤੁਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਧੌਣ ਅਕੜਾ ਕੇ
ਅਣਦਿਸਦੇ ਨੇ ਫੜ ਲਈ ਸੰਘੀ !

ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜ ਲੜਨ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ
ਆਪਣਾ ਲਾਣਾ ਅੰਦਰੀਂ
ਡੱਕਿਆ।

ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਪੈਰ ਟਿਕਾਵੇ,
ਮਰੋੜ ਦਿਉ ਜੀ ਸਦਕੇ ਘੰਡੀ !
ਕੋਈ ਕਰੇ ਕੁਝ ਝੋਲੀ ਪਾ ਦਿਉ
ਕੋਈ ਕਰੇ ਥਾਲੀ ਖੜਕਾ ਦਿਉ !

ਹਜ਼ੂਮ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਡੱਕ ਨਹੀਂ
ਹੋਣਾ
ਬਾਂਦਰੀ ਆਖਰ ਹੋਣੀ ਲੰਡੀ !
ਸੰਖ ਵਜਾ ਕੇ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਇਹ
ਧੂਫਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜਨਾ ਨਹੀਂ
ਇਹ

ਜਿਸ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਪਰਦੇ
ਪਾਉਂਦੇ
'ਸੁੱਖ' ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਉਸ ਦੀ
ਝੰਡੀ!

ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ

ਕੈਲਗਰੀ (ਕੈਨੇਡਾ)

+1(403)472-7200

ਨਜ਼ਮ

ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ

ਡੋਹਲੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰੀ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਕਵਿਤਾ, ਹਾਇਕੂ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਮੁਕਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਕ-ਕਰੋਨਾ ਕ-ਕਿਤਾਬ

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ, ਘਰੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਬਾਹਰੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ।

ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੈਦੀ ਬਣ ਕੇ, ਚੰਚਲ ਮਨ ਉਕਤਾਇਆ ਹੈ। ਉਠ ਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ, ਅਪਣੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ 'ਚ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਅਲਮਾਰੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜਗਮਗਾਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਨੂੰ ਜਾਪਦਾ, ਜਾਗਣ ਦੀ ਘੜੀ ਆਈ ਹੈ।

ਸ਼ੈਲਫ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਤਾਬ ਕੱਢ ਕੇ ਫੂਕ ਮਾਰ ਉੱਤੇ ਧੂੜ ਉਡਾਈ ਹੈ। ਮੁੱਦਤ ਤੋਂ ਬੇਜਾਨ ਪਈ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਜਾਨ ਚ ਜਾਨ ਆਈ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਨਰਮ ਨਰਮ ਪੋਟੇ, ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵਰਕੇ ਪਲਟਣ ਲੱਗੇ ਨੇ।

ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਪਏ ਕਾਲੇ ਸਿਆਹ ਅੱਖਰ, ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਖੀਵੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ ਨੇ।

ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ

ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

+17789080914

mohandelhon@hotmail.com

ਨਜ਼ਮ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਟਲੀ ਵੱਸਦਾ ਸੀ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਸ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰਮਿੰਘਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਆਪਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕ ‘ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ’ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ

ਕ-ਕੋਰੋਨਾ ਕ-ਕਿਤਾਬ

ਐ ਕੋਰੋਨਾ
ਆਖਿਰ ਤੂੰ ਹਾਰੇਗਾ
ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ
ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ
ਆਖਿਰ ਮਿਟਣਾ ਪਵੇਗਾ
ਇਸਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ
ਅਸੀਂ ਲੜਾਂਗੇ
ਦੋ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਾਂਗੇ
ਸਾਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ

ਜਿੱਤ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ
ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਵਾਂਗੇ
ਥੰਮ ਗਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਦੇਵਾਂਗੇ
ਕੁਝ ਅਨੂਠਾ ਕਰਾਂਗੇ
ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ
ਹੋਰ ਕੋਰੋਨੋ ਨਾ ਜੰਮਣ
ਨਾ ਪਨਪਣ
ਨਾ ਵਿਗਸਣ
ਨਾ ਫੈਲਣ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ
ਬਰਮਿੰਘਮ, ਇੰਗਲੈਂਡ
+447491073808

ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਓਸਾਕਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸੋਢੀ ਅਸਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨੁਹਾਰ ਦਾ ਕਵੀ ਹੈ ਉਹ ਉੱਥੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਉੱਥੇ ਦੇ ਜ਼ੋਨ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸਿਨਫ 'ਹਾਇਕੂ' ਦੀ ਭਰਪੂਰਤਾ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ

ਕੁਝ ਦਿਨ ਭਾਰਤ ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਪਾਨ ਪਰਤ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਰੋਨਾ ਬਾਰੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੋਰੋਨਾ ਦੇ ਕੇਸ ਚੀਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਟੋਕੀਓ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਉੱਤਰਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਫਿਕਰਮੰਦ ਸੀ ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਆਮ ਤੇ ਸਹਿਜ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਰੋਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਾ ਸੁਣਿਆ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਵਟਸਐਪ, ਫੇਸਬੁੱਕ ਖੋਲਦਾ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਣੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੋਰੋਨਾ ਕੋਰੋਨਾ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ। ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਿਆ ਤਾਂ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਮੇਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਮਹਾਂਨਗਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੇ। ਛੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕ ਹੀ ਲੋਕ ਹਨ। ਜੇ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਨੋਟ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕੋਈ ਜਾਪਾਨੀ ਕੋਰੋਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਗ੍ਰਾਹਕ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਹਨ ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਮਾਸਕ ਨਾਲ

ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਮੌਸਮ ਬਦਲਣ ਸਮੇਂ ਵੀਹ ਕੁ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੈਸੇ ਹੀ ਢੱਕੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੰਦ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਪੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਫਲੂ ਫੈਲਣ ਸਮੇਂ ਘਰ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਇਕੱਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਇੱਥੇ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੱਥ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣੇ ਨੇ। ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਖੰਘਣ ਸਮੇਂ ਤੇ ਨਿੱਛ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਰੁਮਾਲ, ਟਿਸ਼ੂ ਜਾਂ ਕਮੀਜ਼ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਭੂਚਾਲ, ਸੁਨਾਮੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਪਤਾ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਵਾਧੂ ਸਾਮਾਨ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟਾਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਲਈ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਓ ਕਿ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਕਟ ਪੈਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਕਰਫਿਊ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਜਾਪਾਨੀ ਕਦੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਘਬਰਾਹਟ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯੂਰਪੀਆਂ ਵਾਂਗ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਥਾਲੀਆਂ ਖੜਕਾਉਣ ਦੀ ਜਾਪਾਨੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਭ ਦਾ ਸਹਿਜ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਕਾਇਮ ਹੈ। 1995 ਦੇ ਕੋਬੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਭੂਚਾਲ 'ਚ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਮਰੇ, 2011 ਦੀ ਸੁਨਾਮੀ ਵਿੱਚ ਸਤਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਮਰੇ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਾਂ। ਇਹ ਸਹਿਜ ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਸੀ।

ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ? ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਮੈਚ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਝੰਡਾ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪਰੇਡ ਤੱਕ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਰੋਧੀ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਹਿਜ ਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੁਦਰਤੀ ਬਿਪਤਾ ਸਾਡੀ ਬਿਰਤੀ ਇਸ ਦਾ ਨਾਟਕੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸਗੋਂ ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਨੂੰ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਟੱਕਰਨਾ ਅਤੇ ਠੰਡੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਆਫਤ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਜਾਪਾਨੀ ਲੋਕ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ, ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਹੀ ਸਾਵਧਾਨ ਜਾਂ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਇੱਕ ਟੀਮ ਵਾਂਗ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਸੰਕਟਕਾਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਕਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ, ਫਾਇਰ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੋਰੋਨਾ ਫਲੂ ਦੀ ਆਫਤ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਲੋੜਾ ਨਿਕਲਣਾ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਨੇਹੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਡਿਜ਼ਨੀਲੈਂਡ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਸਟੂਡੀਓ ਵਰਗੇ ਭੀੜਾਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੇ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਕਟਕਾਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫਲੂ ਜਾਂ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਟੈਸਟ ਕੁਝ ਹੀ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਰੋਨਾ ਫਲੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਮਖ਼ਸੂਸ ਵਾਰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਲਾਗ ਵਾਲੇ ਕੁੱਲ 1212 ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। 43 ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। 55 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ 301 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝ ਕੇ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਬੋਲਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਤੋੜ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਪਰਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਖਬਰ ਵੀ ਆਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਖਬਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਣ, ਹੱਥ ਧੋਣ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਤੇ ਖੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਮਾਸਕ ਆਦਿ ਲਗਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸੇਢੀ

ਓਸਾਕਾ, ਜਾਪਾਨ

+819059668670

ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ ਵੱਸਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਦੋ ਮਿੰਨੀ ਨਾਵਲ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬਧਿਤ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਪਾਈ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਮਾਨਵੀ-ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੰਭੀਰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਝਲਕਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਦਾ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਫੋਨ 'ਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ, ਕਿ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਖਲਜਗਣ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਕੇ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਮਾਪਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਸਰਤਾਂ, ਚਾਅ, ਵਲਵਲੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲੈਕੇ ਉਹਨੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੁਬਾਰਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਦਾ ਇਹ ਸੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਫੂਡ ਗਾਰਬੇਜ (ਫਾਲਤੂ ਭੋਜਨ) ਇੰਨਾ ਹੁੰਦੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰ ਸਕਦੈ।

ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਇੰਤਹਾ ਜਨੂੰਨ ਸੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਲਈ ਕੁੱਝ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਬੁੱਢਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਿਰਤੀ, ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲਾ ਸਟੇਜੀ ਕਵੀ, ਰੰਗਲੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ, ਨਵੀਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਨੂੰਨ ਉਹਦਾ ਸਵੈਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੁਲੰਦ ਹੌਂਸਲੇ, ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਸਦਕਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਠਿਨ ਕੰਮ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਏਗਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਰਜੋਤ ਵਿਰਕ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰਵਾ ਦੇ। ਮੈਂ ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦਾਂ ਹਾਂ। ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮੰਦੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅੱਧਖੜ੍ਹ ਉਮਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਕਿਥੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨੀ ਏ।

ਤੀਸਰੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ-2020

ਸਨਮਾਨਿਤ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ

ਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਵਿਰਕ ਦੇ ਬੋਲ ਮੁਕ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਵਾ ਸਕਿਆ। ਆਜ਼ਾਦ ਦ੍ਰਿੜ ਸੀ, ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕੰਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਧੂੜਾਂ ਪੁੱਟ ਦੇਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਨੀਲਮ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਰਗ ਰਗ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਸੀ, ਪਰ ਪਿਤਾ ਜਿੱਡੇ ਅੰਕਲ ਨੂੰ ਝਿੰਜ ਇੱਕ ਟੁੱਕ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਦੀ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਟਾਲਮਟੋਲ ਹੀ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀ ਸੋਚ ਸੀ, ਉਦਮ ਅੱਗੇ ਲਫ਼ਮੀ ਤੇ ਪੱਖੇ ਅੱਗੇ ਪੌਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਵੀ ਅਕਸਰ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਉਹਦਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫੋਨ ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਾਬਲ ਵਿਰਕ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੀਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੋੜ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਇਹ ਹਰਜੋਤ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਵਾਰਸ ਦੀ ਹੀਰ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਅਲੋਕਾਰ ਕਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਹਨੇ ਇੱਛਾ ਵਿਖਮ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਿੰਨੀ ਤੀਬਰ ਸੀ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਨੀ ਹੀ ਕਠਿਨ। ਫਿਰ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਨਿਰਮਾਣ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਬਣਕੇ ਵਿਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਇੰਨੇ ਸੋਹਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭੰਨ ਤੋੜ ਨਾ ਕਰ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੰਦੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ, ਜਾਂ ਬੇਘਰੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਲੋਕ ਹੋਰ ਨੀ ਤਾਂ ਹੀਟਰ ਜਾਂ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਰ ਹੀ ਪੁੱਟਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੰਮ ਸੱਤੇ ਦਿਨ ਸੀ, ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੋਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਹਿਤਕ ਸਭਾਵਾਂ, ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਚੱਲਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਿੱਤਾ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਟਰੇਲਰ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੰਪਨੀ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ ਮਜ਼ੂਰੀ ਹੀ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਜਿਉਂਣਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਆਂਹਦਾ ਸੀ ਕਿ ਟਰੇਲਰ ਚ, ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਨਹਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ

ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਾਦ ਕਿਸੇ ਜਿੱਮ ਵਿੱਚ ਦੋ ਡਾਲਰ ਦੇਕੇ ਨਹਾਉਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, ਜੇ ਉਹ ਕਿਤੋਂ ਉਸ ਲਈ ਟਿਫਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਾ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਰੋਟੀ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਭਾਰਤ ਥੋੜੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰੇਹੜੀ ਨੁਮਾ ਢਾਬੇ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਭੁੱਖੇ ਸੌਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਏਗਾ ਤੇ ਕਦੋਂ, ਕਿੱਥੋਂ ਕੁੱਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਆਜ਼ਾਦ ਦਾ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਲਈ ਬੇਏਰੀਆ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਟਰੇਲਰ ਖੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਫੋਨ ਕਰ ਲੈਣ। ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਰੰਗ, ਪਤਾ ਨੀ ਕਿਉਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਟਰੇਲਰ ਟੋਅ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਮ ਟੈਕਸੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਆਪਣੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਕੇ ਜੋੜੀ ਪੂੰਜੀ ਕੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਰੁੱਝ ਗਈ, ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਨੌਂ ਸੌ ਡਾਲਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਕੇ ਟਰੇਲਰ ਛੁਡਵਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਭੰਨਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਗਰਜ ਵਾਲਾ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁਣ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੌਡੀਆਂ ਭਾਅ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਸੱਖਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਟਰੇਲਰ ਦੀ ਸੁੰਨੀ ਛੱਤ ਨੂੰ ਤਾੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਸੋਚਦਾ, ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਿੱਡੇ ਕਿੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ, ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਿੰਨੀ ਮਾਇਆ ਦਸਵੰਧ ਵਜੋਂ ਭੇਂਟ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮੁਫਲਸ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਟਰੇਲਰ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਟੋਅ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ...। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸੁਆਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ, ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਸੋਚ ਵੀ ਨਾਂ ਸਕਦਾ। ਸੁਣਨ 'ਚ ਆਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਜੋ ਸੀ, ਵੇਚ ਵੱਟਕੇ ਪੈਸੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਤਲੀ ਧਰ ਦਿੱਤੇ। ਖੁਸ਼ਫਹਿਮੀ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਚ, ਜਾਕੇ ਸਾਰੇ ਧੋਣੇ ਧੋਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਦੱਬਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰੇਗਾ, ਤੇ ਪੈਸੇ ਵੱਲੋਂ ਖੁੜੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਇੰਜ ਉਹ ਰੱਜਕੇ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮਾਲੀ ਬੂਟਾ ਛਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਉਂਦਾ। ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਵਫਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹੱਥੀਂ ਲਾਇਆ ਬੂਟਾ ਛਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਿਰਾਸਤਾ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਾ ਆਜ਼ਾਦ ਘਰ ਦੀ ਛਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਛਾਂ ਆਪ ਲੱਭਣ ਟੁਰ ਪਿਆ। ਆਂਹਦੇ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛੁਪਾ ਲਿਆਇਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਬੋਲੀ

ਕਹਾਣੀ

ਨਾਲ ਜੋੜੇਗਾ। ਬਿਨਾਂ ਛੱਤ ਤੋਂ ਇੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਿੰਜ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਅਮਰੀਕਨ ਇੰਡੀਅਨ ਦੇ ਮਹਿਲ ਨੁਮਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਥੋੜੀ ਥਾਂ ਉਧਾਰੀ ਮੰਗਕੇ ਆਪਣੀ ਅਮਾਨਤ ਉੱਥੇ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ, ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ, ਵੱਡਾ ਦਿਲ, ਵੱਡਾ ਘਰ.....। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝਕੇ ਸਾਂਭ ਲਵੇਗਾ।

ਯੁਬਾ ਸਿਟੀ ਚ, ਤੀਆਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸ਼ੋਕੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਭੇਂਟ ਕਰੇ। ਸੋ ਬਿਨਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਛੁੱਟੀ ਲੈਕੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਯੁਬਾ ਸਿਟੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮਹਿਲ ਨੁਮਾ ਘਰ ਚੋਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਅਮਾਨਤ ਚ, ਖਿਆਨਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਰੀਸਾਈਕਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਅਮੂਮਨ ਲੋਕ ਇਹ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਤਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਤਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਚੱਲਦੀ ਏ। ਆਜ਼ਾਦ ਫੇਰ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ ਪਰਤ ਆਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹਦੀ ਨਬਜ਼ ਰੁੱਕ ਰੁੱਕ ਕੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗੀ।

ਤਿੰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਾਪ, ਜਿਹਦੀ ਧੀ ਇੰਡੀਆ ਚ, ਬਾਪ ਬੂਹੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦ ਕਿੰਨੇ ਗਮਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਆਪਣੇ ਜ਼ਹਿਨ ਤੇ ਲੈਕੇ ਜਿਉਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਕਿੰਜ ਮੁਸਕਰਾਂਉਦਾ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇੰਨੀ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜੱਦ ਕਵਿਤਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੰਧਾਂ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਾਇਣ ਮੰਦਰ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਵਾਰਸ਼ਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸਟੇਜ ਹਿਲਾਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਲਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕ ਉਹਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਲਗਨ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਗੁਆਚਦਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ, ਤੇ ਸਮਾਜ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਉਸਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਉਂਦਾ ਤੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦਾ ਟੁਰ ਜਾਂਦੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਅੰਤਮ ਘੜੀਆਂ ਵੇਲੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦਾ ਜੀਅ ਆਣਕੇ ਮਿਲੇ। ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਤਾਂ

ਕਹਾਣੀ

ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਤਮਾਮ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਦੁਖਾਂਤਕ ਪੈਗਾਮ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਇੰਜ ਅਣਗੌਲਿਆ ਰੁਲ ਕੇ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਅੱਜ ਆਜ਼ਾਦ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵੀ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਿੰਜ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰਿਣ ਚੁਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਭਿਣਕ ਨਹੀਂ ਪਈ।

ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਸਮੇਂ ਉਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਬੰਦੇ ਮਸਾਂ ਹੋਣੇ ਨੇ। ਉਹਦੀ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਵੇਲੇ ਅੱਠ ਕੁ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਤਾਂ ਕੀ ਭਾਂਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ, ਆਪਣੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਕੰਗਾਲ ਰਹੇਗੀ।.....ਤੇ ਅੱਜ ਇੱਕ ਨੂਰਪੁਰੀ ਹੋਰ ਟੁਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਨੂਰਪੁਰੀ ਹੋਰ.....।

ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ

ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ

9166902379

mksekhon1@yahoo.com

ਤੂੰ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਪਰਵਾਸ

ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2020 ਦੇ ਅੰਕ ਲਈ ਪਰਵਾਸੀ

ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ

parvasggn@gmail.com 'ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ

ਸੰਪਰਕ:

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

+9187290-80250

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

+9195010-27522

ਕਹਾਣੀ

ਰਾਂਝਾ ਰਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਨੀ, ਮੈਂ ਆਪੂ ਰਾਂਝਾ ਹੋਈ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ

ਇੰਜੀ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਟਰ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬੇਨਾਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਾਮ ਕਹਾਣੀਆਂ' 1998 ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਅਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿਚ ਵੀ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ।

ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਝੋਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਬੰਡਲ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਝੋਂਪੜੀ ਉਸਨੂੰ ਅੱਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸੁੰਨੀ ਲੱਗੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਥੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਹਾਂ, ਬੀਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਝੋਂਪੜੀ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲੋਂ ਅੱਜ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦਾਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਭਾਰੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।

ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਹ ਝੀਲ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਮਿੰਟ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਵੇ ਸੁਲਤਾਨ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਝੀਲ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠ ਉਸ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰੇ ਦੋ ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਬੁੱਝ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖੁਸ਼ਕ ਗਲ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰਿਆ। ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਈ ਸੁਲਤਾਨ ਉੱਥੇ ਹੀ ਝੀਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਘਾਹ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਧਿਆਨ ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ ਫੱਤੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਗਿਆ। 'ਹੂੰ ਕਿੰਨੀ ਬੇਕਿਰਕ ਐਂ ਫੱਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਬਿਠਾ ਆਪ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਗੁਆਚ ਗਈ' ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਫੱਤੇ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਜਿਹਾ ਆਇਆ।

'ਪਰ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਵੀ ਕੀ ਕਸੂਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਾਗਲ ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਗਲ ਬਣਾਉਣਾ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਠੰਢਾ ਹਉਕਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਫੱਤੇ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਜਾਗ ਪਈ। ਦਿਲ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਝੀਲ ਦੇ ਅਡੋਲ ਨੀਲੇ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਗਈ।

ਕਹਾਣੀ

ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ, ਨੀਲਾ ਨੀਲਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੋਣ ਕੋਈ ਪਾਰ ਨਹੀਂ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਸੁੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਝੀਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਚੰਨ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਸਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਅੱਖਾਂ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਚੰਦ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ‘ਸ਼ਾਂਤ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚੰਦ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ’ ‘ਕਿੰਨੀ ਠੰਢੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਸੁਲਤਾਨ ਰੁੱਕ ਰੁਕ ਆਪੇ ਹੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ’। ‘ਪਰ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਛਿਪਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੰਦ ਕਿੱਥੋਂ? ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਹੈਰਾਨਗੀ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਚੰਦ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਝੀਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਸੁਲਤਾਨ ਤੱਕ ਫੈਲ ਗਈ। ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਆ ਕੇ ਚੰਦ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਹੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਲਈ।

‘ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਫੱਤੋ ਆ’। ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅੱਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਪਰ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ‘ਪਤਾ ਨਹੀਂ’। ਸੁਲਤਾਨ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਕਰ ਗਿਆ।

‘ਫੱਤੋ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ’ ਚੰਦ ਵੀ ਕੀ ਭਲਾ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ। ਉਸ ਦੇ ਘੁੰਘਰਾਲੇ ਵਾਲ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਹ ਬੱਦਲ ਫੱਤੋ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੁਲਤਾਨ ਝੀਲ ਵਿਚਲੇ ਚੰਦ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਵੇ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਵਾਪਸ ਟਿਕਾ ਲਿਆ ਮਤੇ ਆਈ ਫੱਤੋ ਫਿਰ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਫੱਤੋ ਦਾ ਮੱਥਾ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਚੰਦ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਲਵੇ, ਪਰ ਫੱਤੋਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਹਿੱਲਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਨੂਰਾਨੀ ਜਿਹੀ ਚਮਕ ਫੱਤੋ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। “ਹੇ ਖੁਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰੀਂ”। ਸੁਲਤਾਨ ਬੁੜਬੁੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਫੱਤੋ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

ਫੱਤੋ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਕੋਕਾ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤਮੰਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਕੋਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵੇਗਾ ਪਰ ਡਾਢਾ ਇਹ ਰੱਬ, ਸਭ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਕਦੇ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ। ਫੱਤੋ ਦੇ ਨੱਕ ਦਾ ਕੋਕਾ ਨੂਰ ਨਾਲ ਦੂਣਾ ਤੀਣਾ ਹੋ ਕੇ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਧ ਮੀਚੀਆਂ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਫੱਤੋ ਦੇ ਬੁਲ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ

ਕਹਾਣੀ

ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕੋਮਲ ਸਨ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ, “ਮੈਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ।”

ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਈ ਅੱਲ੍ਹਾ ਮੀਆਂ ਆਪ ਬੈਠਾ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੜਨ ਲਈ।” ‘ਹਲਾ’ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਸੁਲਤਾਨ ਬਿਟਰ ਬਿਟਰ ਝੀਲ ਵਾਲੀ ਨੂਰਾਨੀ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫੱਤੋ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਦੱਸ ਚੰਦ ਇਕੱਠੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫੱਤੋ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਸੁਲਤਾਨ ਉਸ ਚਾਨਣੀ ਵਿੱਚ ਬੁੱਤ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਢਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਸੁਲਤਾਨ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਆਸ ਪਾਸ ਲੰਬੀ ਲੰਬੀ ਘਾਹ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਘਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੱਪ ਨਿਕਲਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਬੇਖ਼ਬਰ ਬੈਠਾ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੱਪ ਨੇ ਫ਼ਨ ਖਿਲਾਰਿਆ ਫਿਰ ਥੱਲੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਮਾਨੋ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੱਪ ਵੀ ਕੀਲੀਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਝੀਲ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਇੱਕ ਹਿਰਨਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਆਇਆ ਆਪਣੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਬੂਥੀਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਹਿਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣ, ‘ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਹਾਲਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ’। ਫਿਰ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਪੀਤਿਆਂ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਤੁਰ ਗਏ।

ਕਿਸੇ ਅਜੀਬ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗੜ੍ਹਦ ਸੁਲਤਾਨ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਦੇਖ ਗਿਆ। ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤੌਖਲਾ ਸੀ ਕਿ ਫਤੋ ਹੁਣ ਵੀ ਗਈ, ਹੁਣ ਵੀ ਗਈ। ਫੱਤੋ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਠਾ ਮੱਠਾ ਨੂਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨੂਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਫੱਤੋ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵੀ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਫਤੋ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ। ਸਾਰਾ ਚੌਗਿਰਦਾ ਉਸ ਦੇ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਗਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਤਰਸੇ ਕੰਨ ਪਪੀਹੇ ਵਾਂਗ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ। ‘ਚੱਲ ਤੂੰ ਐਥੇ ਬੈਠਾਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਢੂੰਢ ਆਈ’ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਪੈਰ ਝੀਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਫੂਹ ਗਿਆ।

“ਫਤੋ ਕਿੱਧਰ ਗਈ ‘ਸੁਲਤਾਨ ਤੜਪ ਕੇ ਬੋਲ ਪਿਆ।

“ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਹਾਂ” ਉਹੀ ਝਲਕ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ।

“ਹੂੰ” “ਚਲ ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਵੀ ਡੁੱਬ ਗਈ ਏ”, ਫੱਤੋ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

ਫੱਤੋ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੇ ਫਿਰ ਦਿਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ,

ਕਹਾਣੀ

ਜੇ ਸੁਰਤ ਬਿਖਰ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਫਿਰ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਬਿਨ ਬੋਲਿਆਂ ਹੀ ਤੁਰੀ ਗਿਆ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਈ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਫੱਤੋ ਦਾ ਲੱਕ ਮਟਕਿਆ ਤਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਵੇ ਫਿਰ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਇਹ ਤਰਾਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰੁੱਸ ਕੇ ਤੁਰ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ।”

“ਨਾਲੇ ਸੁਰਤ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਕਦੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣ।” ਸੁਲਤਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਫੱਤੋ ਦੀ ਲੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਲ ਲਿਪਟ ਗਈ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਵੇਲ ਦੀ ਇਹ ਮਜਾਲ ਫੱਤੋ ਨੇ ਝੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੋਰੀ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਵਲੋਟਾ ਹਟਾਇਆ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਬੁੱਤ ਬਣਿਆ ਨਸ਼ਿਆਇਆ ਸੁਲਤਾਨ ਫੱਤੋ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਿਆ ਗਿਆ। ਦੋਨੋਂ ਝੋਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਝੋਂਪੜੀ ਪੁੱਜ ਕੇ ਫੱਤੋ ਨੇ ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਖੀਵਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਲੈ ਸੁਲਤਾਨਿਆ! ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਲਿਆਈ ਸੀ”, ਫੱਤੋ ਨੇ ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਇੱਕ ਪੌਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਆਂ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ।

“ਮੇਰੀ ਫੱਤੋ, ਹੁਣ ਨਾ ਜਾਈਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਲਤਾਨ ਬੁੜਬੜਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਰੋਟੀ ਤੇ ਅਚਾਰ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, “ਤੂੰ ਵੀ ਖਾ ਲੈ। ਪਰ ਤੂੰ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਰਨ ਗਈ ਸੀ? “ਝੀਲ ਵਿੱਚ। ਮੈਂ? ਫੱਤੋ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਹੁਣ ਨਾ ਜਾਈਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਫੱਤੋ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ “ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਬਾਬਾ, ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਾਂਗੀ। ਫੱਤੋ ਨੇ ਲੋਲੜੀਆਂ ਕੱਢਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਕਹਿ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਲੱਕੜੀਆਂ ਵੱਢ ਕੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੱਧ ਵਾਰ ਲੱਕੜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵੇਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਬਹਾਨੇ ਫੱਤੋ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਆਉਂਦਾ। ਫੱਤੋ ਵੀ ਲੱਕੜੀਆਂ ਬਹਾਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਕਦੀ ਕਦੀ ਚੋਰੀ ਛੁਪੇ ਫੱਤੋ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਝੋਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ।

ਅੱਗ ਸੁਲਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਡੀਕਾਂ ਬਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸੁਲਤਾਨ ਆਪਣਾ ਤੱਪ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ। ਫੱਤੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮਾਲਾ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਉਂ ਹੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤੀ ਗਏ। ਅੱਜ ਫੱਤੋ ਦਿਲ ਕਰੜਾ ਕਰਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਵਾਂਗ ਦੁਨੀਆ ਛੱਡ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਸੁਲਤਾਨ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਅੱਜ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ

ਕਹਾਣੀ

ਖੀਵੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੁਲਤਾਨ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਫੱਤੋ ਵੱਲ ਬਿਟਰ ਬਿਟਰ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਝੌਂਪੜੀ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਛੱਤ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਦ ਦੇ ਚਾਨਣੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। “ਸੁਲਤਾਨ ਤੂੰ ਅੱਜ ਥੱਕਿਆ ਲੱਗਦਾ ਚਲ ਸੌਂ ਜਾ ਸਵੇਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ ਫੱਤੋ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।” “ਹੂੰਅ ” ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜਦੋਂ ਸੁਲਤਾਨ ਮੰਜੇ ਉੱਪਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਫੱਤੋ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਸੁਲਤਾਨ ਤੇ ਫੱਤੋ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟਿਆ। ਸੁਲਤਾਨ ਹਾਲੇ ਵੀ ਫੱਤੋ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਨੂਰ ਨੂੰ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫੱਤੋ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੂਜਾ ਹੱਥ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

“ਸੌਂ ਜਾ ਸੁਲਤਾਨ” “ਹੂੰਅ” ਕਹਿ ਸੁਲਤਾਨ ਸੌਂ ਗਿਆ

ਫੱਤੋ ਨੇ ਸੁੱਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਉਸ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇੱਕ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਝੁੱਕ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਤੇ ਪੈਂਦ ਪਿਆ ਫੱਟਿਆ ਕੰਬਲ ਉਸ ਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫੱਤੋ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੇਂ ਤੁਰ ਕੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਦਰਦ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਕੋਲ ਦੂਸਰਾ ਮੰਜਾ ਖਿੱਚਿਆ, ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਫੂਕ ਮਾਰੀ ਤੇ ਸੌਂ ਗਈ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਜਦੋਂ ਸਵੇਰੇ ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਟੁੱਟੀ ਛੱਤ ਵਿੱਚ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਬਿਖਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੇਖਿਆ। “ਹੈਂ ਇਹ ਫੱਤੋ ਕਦੋਂ ਆਈ? ਰਾਤ ਆਈ ਹੋਣੀ ਐ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ ਹੋਣੀ ਐ”

“ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾ ਲੈਂਦੀ, ਕਮਲੀ ਦੀ ਕਮਲੀ ਰਹੀ” ਸੁਲਤਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਕਰੀ ਗਿਆ।

ਫੱਤੋ ਆਪਣੇ ਗੋਡਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲਾਈ ਘੁੱਕ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਬਲ ਲਾਹ ਕੇ ਫੱਤੋ ਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ‘ਚੱਲ ਮਨਾ ਛੇਤੀ ਚਾਹ ਬਣਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਾਤ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਭਾਣੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੋਣੀ ਆ’ ‘ਚਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰ ਜਗਾਉਂਦਾ ਝੱਲੀ ਫੱਤੋ ਨੂੰ’

ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਸੁਲਤਾਨ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜਾਂ ਬਾਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਸ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ

ਸਿਡਨੀ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ

+61419697212

ਦੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਸ਼ਰਾਰਤ

ਵਿਹੜਾ ਅੰਬਾਂ ਵਾਲਾ

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਵੱਸਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆਈ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸਦਾ ਪਲੇਠਾ ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਰਾਰਤ

ਅਪ੍ਰੈਲ 11, 1978 ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਧੁੱਪ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਜਮਾਲਪੁਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ। ਭੈਣ ਜੀ ਸਰੋਜ ਨੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਤੇ ਕਿਹਾ “ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਆ ਜਾਊ” ਪਿਆਸੇ ਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ। ਮਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਆਸੇ ਕਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਲਈਏ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨਿਆਣੇ ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਿਆਸੇ ਕਾਂ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦੁਹਰਾਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਤਿੰਨ ਘੜੇ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਏ ਘੁਮਿਆਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਫਿਰ ਚੱਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਡਲੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਿੱਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਪਹਿਲੇ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਪਾਣੀ ਬਾਲਟੀ ਨਾਲ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਤਬੀਰ ਨੇ। ਪਹਿਲਾ ਘੜਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਪਰ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਨਾ ਆਇਆ। ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੀਜਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੜਾ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਡਲੇ ਨਾਲ ਅੱਧਾ ਭਰਿਆ, ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਿਆਸੇ ਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਪਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਘੁਮਿਆਰ ਅੰਕਲ ਆ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਥੱਪੜ ਲੱਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਘੜੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਸੀ ਬੱਸ ਥੱਪੜ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ। ਓ ਰੱਬਾ, ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਬਚਪਨ ਖੋਹ ਲਿਆ ਮੇਰਾ? ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦੋ ਪੂਰ ਨੱਕਾ ਖੇਲਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਬੰਟੇ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਮਨ ਲਲਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਖਿੱਚੋ ਖੁੰਡੀ ਚੱਕਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ, ਮਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ।

ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਹੜਾ ਅੰਬਾਂ ਵਾਲਾ

1981 ਨੂੰ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਗਿਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਸੁੱਖ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦਾਦਾ ਦਾਦੀ ਵੀ ਗਏ ਸੁੱਖ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ , ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਾਪਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਏ ਸਨ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਹਨ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਚਮਕੇਗੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾ ਲਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਚਾਹੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਸਿੱਟਿਆ ਪੱਥਰ ਹੋਵੇ ਅਲੀ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਮੀਲ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਦਾਦਾ ਜੀ ਅੰਬਾਂ ਵਾਲਾ ਦਰੱਖਤ ਦੇਖ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਯਾਦਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਗਈਆਂ ਇਸੇ ਵਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ ਕਿ ਇਸੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੰਮੇ, ਪਲੇ ਤੇ ਖੇਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਸੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਘੜੀਸ ਘੜੀਸ ਕੇ।

ਇਹ ਅੰਬਾਂ ਵਾਲਾ ਵਿਹੜਾ ਦਾਦਾ ਜੀ ਲਈ ਇੱਕ ਤੀਰਥ ਸੀ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਤਕ ਖੋਹ ਲਏ ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੋਂ ,ਪਰ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੋਹ ਸਕੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਹਉਕੇ ਲੈ ਕੇ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਪਰ ਅੰਬਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਵੱਸੇ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਂਮਾਤਰ ਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਲੇਖਕ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ।

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ
ਨਿਊ ਜਰਸੀ, ਅਮਰੀਕਾ
908-209-0050

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

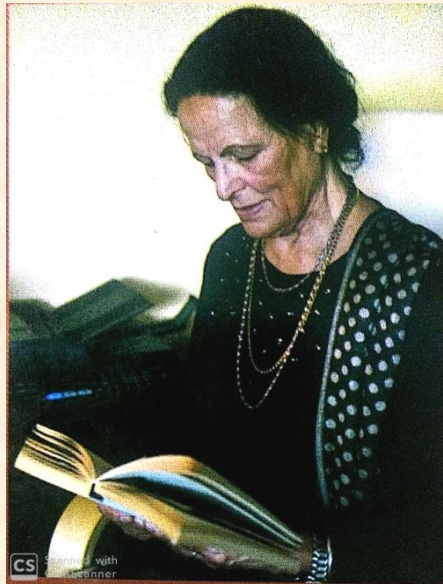
ਸਾਹਿਤਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਦਹਿਸ਼ਤ 1947'

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

1947 ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ਤ ਨਾਲ ਲੱਥਪੱਥ ਉਹ ਕਾਲਾ ਪੰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿੰਭਿਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸੇ ਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਬਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਦਹਿਸ਼ਤ 1947' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਵਾਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ, ਖਿੱਤਿਆਂ, ਪਾਤਰਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਮੂਲਕ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਹੋ ਨਿੰਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਡਰ ਨੂੰ ਤੀਖਣਤਾ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਲਈ 1947 ਦਾ ਸਾਲ ਵੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰੱਖਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ

ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦਾਂ ਦਾ ਘਿਨਾਉਣਾ ਰੂਪ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ

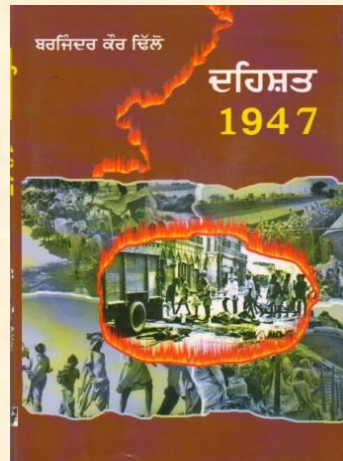

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਤਲ ਹੋਏ ਇਸ ਖੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣੀ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਭੋਇ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਹੋਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭੀਸ਼ਮ ਸਾਹਨੀ, ਖਵਾਜਾ ਅਹਿਮਦ ਅੱਬਾਸ, ਸਹਾਦਤ ਹਸਨ ਮੰਟੋ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਤਮਕ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1947 ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ, ਨਾਵਲ, ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਨਾਟਕ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੁਕਤਾ ਤੇ ਉਪਭਾਵੁਕਤਾ ਦੀ ਕੋਟੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤੱਥਾਂ, ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਵੰਡ ਸਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੇਚ ਕੇ ਦੇਖਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਬੇਚੈਨੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਵੰਦ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਟਵਾਰੇ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਸਬੰਧੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਮੂਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮੁੱਚਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਟਵਾਰੇ ਸਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬਿਖਰਾਵ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਟਵਾਰੇ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਖਲਾਅ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਿਤਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ,ਭੀਸ਼ਮ ਸਾਹਨੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਵਾਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਤੀਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਚਨਾ 'ਅੱਜ ਨੂੰ' ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਉਪਭਾਵੁਕਤਾ ਰਚਨਾ ਕਰਾਰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਮਾਸੂਮਾਂ ਅਤੇ ਬੇ-ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕੌਰ ਕੌਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਸਾਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰੀਕ੍ਰਿਆ ਇਕ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵੀ।

ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ

ਵੀ ਜਗਿਆਸਾ ਰੱਖਣ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਪੱਧਰ ਦਾ ਹੈ। ਦੀ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਆਖਾਂ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਆਪ ਨਿੱਜੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵਾਲੀ ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਦਿੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ

ਵੰਡ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਗਲਪ ਰਚਨਾਵਲੀ ਜਿਹੜੀ ਅਜੇ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਰਹੀ ਹੈ ,ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ 'ਦਹਿਸ਼ਤ 1947' ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਵਾਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਬਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਸੌਟੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥਾਂ, ਖਿੱਤਿਆਂ, ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ,ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ਮੂਲਕ ਗਲਪ ਰਚਨਾ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਡਰ ਨੂੰ ਤੀਖਣਤਾ ਨਾਲ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜੋ 1947 ਦੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਭਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੰਢਾਏ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਦਹਿਸ਼ਤ 1947' ਰਚਨਾ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਿਛੋਕੜ ਵਜੋਂ ਲਾਇਲਪੁਰ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਭੂਮੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰੈਲ 1947 ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਫਿਰਕੂ ਕੁੜੱਤਣ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅਗਸਤ 1947 ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਕਰੂਪ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਦਹਿਸ਼ਤ 1947 ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਰਚੈਤਾ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੰਢਾਏ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ, ਅਨੁਭਵਾਂ, ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੰਢਾਏ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ, ਸਥਾਨ ਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਲੇਖਿਕਾ ਦੀ ਖੂਬੀ ਇਸ ਦਰਦਮਈ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਤੇ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਰਚਨਾ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨੂੰ ਕੁੜੱਤਣ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਉਸ ਪਲ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਚਿੱਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੇਖਿਕਾ ਖੁਦ ਗੁੱਜਰੀ ਹੈ ਮੌਤ ਦੇ ਸਾਏ ਹੇਠ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁੱਜਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਚਿਤਰਤ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਯਤਨ ਹੈ।

'ਦਹਿਸ਼ਤ 1947' ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਰਸੂਖ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਅਚਨਚੇਤ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਫਿਰਕੂਪੁਣੇ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਚੱਲਦਿਆਂ ਕੱਲੀ ਕਾਰੀ ਔਰਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਥਪੇੜੇ ਸਹਿਦੀ ਦਰ ਦਰ ਭਟਕਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਵਿੱਚ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਇਸ ਔਰਤ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੀ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ ਫ਼ ਉਸ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਟੀਸ ਔਰਤ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਮਾਣਦਿਆਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਧੀ ਸੱਠ ਸਾਲ ਤੱਕ ਉਸ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ‘ਦਹਿਸ਼ਤ 1947’ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸੀ ਇਸ ਦਹਿਸ਼ਤ ’ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਬਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਸਿਰਫ਼ ਦਸ ਸਾਲ ਸੀ।

‘ਦਹਿਸ਼ਤ 1947’ ਵੰਡ ਸਬੰਧੀ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਚਨਾਕਾਰ ਨੇ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਜ਼ਿਹਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦਿਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਭਾਵੁਕਤਾ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਜਾਂ ਨਫਰਤ ਦਾ ਉਲਾਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਚੀਸ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ,ਜਿਹੜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਬਚ ਕੇ ਆ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕੇ ਤੇ ਇਹ ਅਤਿਆਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਦੇ ਅੱਗ ਦੇ ਸ਼ੋਅਲੇ ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਕਦੀ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗੂੰ ਡੱਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਰਚਨਾ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਸਿਖਰ ਛੂੰਹਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਤੇ ਸਾਂਭਣਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ (ਡਾ.)
ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ,
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
98142-25278

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ ਅੰਕਲ ਟੌਮ ਦੀ ਝੋਪੜੀ

ਮਹਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਸਦਾ ਨਾਮਵਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਢਾਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ, ਨਿਥਾਵੇਂ, ਚਿਹਰੇ, ਪਿਉਂਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਨਹੀਂ ਸੁੱਕਣੇ ਕਦੇ ਦਰਿਆ, ਰੁੱਤਾਂ ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ, ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੋਰ ਪਰ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨ ਥੋਮਜ਼ ਵਰਗੇ ਨਾਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਵਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਅਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ। ‘ਅੰਕਲ ਟੌਮਜ਼ ਕੈਬਿਨ’ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉੱਲਥਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

‘ਅੰਕਲ ਟੌਮ ਦੀ ਝੋਪੜੀ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਾਸਿਕ ਨਾਵਲ ‘ਅੰਕਲ ਟੌਮਜ਼ ਕੈਬਿਨ’ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਉੱਲਥਾ, ਵਲਾਇਤ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਮਹਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾਯੋਗ ਯਤਨ ਹੈ, ਉਨੀਵੀ ਸਦੀ ਦੀ ਅਮਰੀਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਕਰਨਾ ਖਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਵਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਲੇਖਕ ਨਾਵਲ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕੰਜੂਸੀ ਵਰਤ ਗਿਆ। ਉਹ ਅੰਕਲ ਟੌਮ ਦੀ ਝੋਪੜੀ ਦੀ ਜਗਹ ਤੇ ਚਾਚੇ ਟੌਮ ਦੀ ਝੋਪੜੀ ਜਾਂ ਤਾਏ ਟੌਮ ਦੀ ਝੋਪੜੀ ਰੱਖਦਾ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ

ਚੰਗੇਰਾ ਜੱਚਦਾ। ਝੋਪੜੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ‘ਖੋਖਾ’ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ‘ਅੰਕਲ ਟੌਮਜ਼ ਕੈਬਿਨ’, ਹੈਰੀਅਟ ਬੀਚਰ ਸਟੋਅ ਵੱਲੋਂ 1850 ਦੇ ਫਿਊਜ਼ੀਟਵ ਸਲੇਵ ਐਕਟ ਦੀ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਵਿੱਚ ਇਲਿਜ਼ਾ ਨਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਕੁੜੀ ਦੇ ਬੱਚਕੇ ਭੱਜਣ ਦੇ ਸਾਹਸੀ ਯਤਨ, ਈਵਾ ਵਰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਈਸਾਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਲੜੀ ਦੀ ਨੇਕਨੀਅਤੀ, ਇੱਕ ਦਿਆਲੂ ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ ਕਰਜੇ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਕਰਕੇ ਟੌਮ ਵਰਗੇ ਚੰਗੇ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੱਥ ਵੇਚਣਾ, ਟੌਮ ਵੱਲੋਂ ਕੈਸੀ ਅਤੇ ਏਮੀਲੀਨ ਨੂੰ ਬਚਕੇ ਭੱਜਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਪਰ ਖੁਦ ਬੁਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਧਰਮੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ, ਮਰਕੇ ਵੀ ਬੁਰਾਈ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਕੁਝ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣਾ ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ, ਉੱਤਰ ਤੇ ਦੱਖਣ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚਲੇ ਇਖਲਾਕੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਉਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਾਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਗਾਥਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਰਚੇ ਸਵਾਰਥੀ ਢਾਂਚੇ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵੱਲੋਂ ਸੱਤਾਹੀਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੇ ਢਾਂਚੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਜੋ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਕਾਲੀਨ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਖੌਤੀ ਚਿੱਟੇ ਇਸਾਈਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲਿਆਂ ਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੇਠ ਹੁੰਦੇ, ਗੈਰਮਨੁੱਖੀ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੱਬੀ ਵਰਤਾਰੇ ਵਜੋਂ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋ, ਤੇ ਕਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਬਦਲ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਬੇਬੱਸੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਹੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਟੌਮ ਦਾ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਹਿਲਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ, ਤੇ ਕੁਝ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪਕ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਪਰੀਤ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੀਵਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਹੰਢਾਇਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਫਰੀਕਨਾਂ, ਯਹੂਦੀਆਂ, ਅਰਮੀਨੀਆਂ ਤੇ ਹੋਏ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰੂਹ ਕੰਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਜਿਸਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜ਼ਾਲਮ ਹੋਈਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਘੱਟ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਚਾਹੇ ਉਹ ਧਰਮਤੰਤਰ, ਰਾਜਾਸ਼ਾਹੀ, ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ, ਸਮਾਜਵਾਦ, ਸਾਮੰਤਵਾਦ, ਬਸਤੀਵਾਦ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਵਾਰਥੀ ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀਅਤ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੋਹੜ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਲਈ ਇੱਕ ਕਲੰਕ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਂਭਵਯੋਗ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਜਮੀ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਪੀਪਲਜ਼ ਫੋਰਮ ਬਰਗਾੜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾਯੋਗ ਉੱਦਮ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ।

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਤੀਸਰੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ-2020 ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ: ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ: ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਤੀਸਰੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ 23-24 ਜਨਵਰੀ 2020 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਿੱਲੀ, ਇੰਡੋਜ਼ ਸਾਹਿਤ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ. ਕਮਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ, ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮਿਲਕ ਫੈਡ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਣ ਸ. ਵਰਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ, ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਗਰਣ ਅਤੇ ਕੁੰਜੀਵਤ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ
ਬੈਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਵਧੀਆ ਯਤਨ
ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਕੈਨੇਡਾ,
ਅਕਾਦਮੀ,
ਪੰਜਾਬੀ
ਅਕੈਡਮੀ,
ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ

ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀ ਆਇਆ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਬਾਰੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸ. ਕਮਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ 'ਚ ਮਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਬਚਾਉਣ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਚੇਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ, ਵਪਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਤਮ ਬਲ ਉਸਰਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਵਰਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁੰਜੀਵਤ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਬਦਲਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਲੋਬਲ ਪਧੱਰੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਮ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਚੇ

ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਂਤਰ ਖੜਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੇਖਣੀ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਡਾ. ਬੇਦੀ, ਪ੍ਰੋ. ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ
ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ

ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਐਮੀਰੀਟਸ, ਗੁਰੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਰਵਾਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ

ਗਏ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾਂ ਲਈ 51000/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਨਾਮ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰਥਕ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ...

ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 51000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਹਰ ਸਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਚਿੰਤਕ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਸ੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ਼. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 51000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਹਰ ਸਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 2011 ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਾਸ਼ਟਰੀ-ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰ, ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਆਯੋਜਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ 07 ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 05 ਪੰਜਾਬੀ, 01 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ 01 ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਪਰਵਾਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ।

ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣ 100 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਗਦਰ ਗੂੰਜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਰੰਭੀ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣ ਨੂੰ ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਵੀ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ, ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ, ਸਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸ. ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ, ਸਕੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਹਿਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਾਹਿਤਕ ਯਤਨ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੰਵਾਦ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਗੇ।

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ

ਸਰਦਾਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ
ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਕ ਪੁਰਸਕਾਰ-2020

ਸਰਦਾਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ
ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਕ ਪੁਰਸਕਾਰ-2020

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਪ੍ਰੋ. ਐਮੀਰੀਟਸ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰੀਚਿਤ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵੱਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਾਠ ਸਮੱਗਰੀ ਵੱਜੋਂ ਅਧਿਅਨ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਵਿਆਕਰਣ, ਇਸ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ, ਵਿਹਾਰਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ 60 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਸਮੀਖਿਆ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਖੋਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ 10 ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਤੇ ਟਕਸਾਲੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ 120 ਦੇ ਕਰੀਬ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ, 70 ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ-ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਗ੍ਰਾਂਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ) ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਐਮੀਰੀਟਸ ਦੀ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਤ੍ਰੈ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ 'ਪਰਵਾਸ' ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੱਜੋਂ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਇਮੀਗਰੈਂਟ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦੇ ਆਪ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਐਮ.ਫਿਲ ਤੇ ਪੀਐੱਚ.ਡੀ. ਦਾ ਉਪਾਧੀਮੂਲਕ ਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸਿਮਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ। ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਰਦਾਰੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਾਰੀ 'ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਕ ਪੁਰਸਕਾਰ' 23 ਜਨਵਰੀ, 2020 ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਕ ਵੱਜੋਂ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਗੌਰਵ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ
ਆਨਰੇਰੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਮੁੱਖੀ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ
ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ

ਸ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਯਾਦਗਾਰੀ
ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ-2020

ਸ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਠ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਚਰਚਿਤ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 12 ਦਸੰਬਰ, 1952 ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਐਮ. ਏ. ਆਨਰਜ਼ (ਪੰਜਾਬੀ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਵੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਪਰਵਾਸੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਜੀਵਿਆ, ਹੰਢਾਇਆ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਅਭਿਵਿਅਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ', 'ਜਾਗਦੇ ਅੱਖਰ', 'ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਦੁੱਖ' ਅਤੇ 'ਜੰਗ ਜਸ਼ਨ ਤੇ ਜੁਗਨੂੰ' ਛੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 'ਉਮਰ ਦੇ ਇਸ ਮੌੜ ਤੀਕ' ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ 2005 ਤੱਕ ਛਪੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਭਾਗ ਦੂਜਾ ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਤ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਜਾ ਵੱਸਣ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਮਰੀਕੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਨਵਾਂ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਹਿਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਦਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਉਮਰ ਦੇ ਜਿਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਦਕਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਆਸਾਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ, ਸਰੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸ੍ਰ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ ਅੱਜ ਮਿਤੀ 23 ਜਨਵਰੀ, 2020 ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸਿਦਕਵਾਨ ਕਲਮੀ ਯੋਧੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਗੌਰਵ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ
ਆਨਰੇਰੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਮੁੱਖੀ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ
ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਮਾਪਨ ਸਮਾਰੋਹ

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਸਮਾਪਨ ਸਮਾਰੋਹ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਲ ਮਨੋਰਥ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ, ਚਾਂਸਲਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ, ਬਠਿੰਡਾ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਸਤਾਖਰ ਡਾ. ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ, ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਸੰਸਥਾਪਕ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ, ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ, ਆਨਰੇਰੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਪ੍ਰਬੁੱਧ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਦਸਤੇ ਭੇਂਟ ਕਰਦਿਆਂ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀ ਆਇਆ ਆਖਿਆ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਵਾਗਤੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਕੈਡਮੀ, ਦਿੱਲੀ, ਇੰਡੋਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਆਯੋਜਨ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਸ. ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ (ਕੈਨੇਡਾ), ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਵੈਚ, ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਘਾ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਧਾਮੀ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੂਨਰ, ਬਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ, ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡਾ, ਨਕਸ਼ਦੀਪ ਪੰਜਕੋਹਾ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ, ਅਮਰੀਕਾ, ਮਨਜੀਤ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਪਾਲ ਰਾਊਂਕੋ, ਮੀਤ ਮਲਕੀਤ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ. ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਅਹੁੱਦੇਦਾਰ, ਪ੍ਰੋ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ 'ਚੋਂ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੂਆ, ਡਾ. ਤਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਰਹੇ।

ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ, ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਅਹੁੱਦੇਦਾਰਾਂ, ਵਿਦਵਾਨ ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ: ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ

ਇਸ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਦੋ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤੇ ਦੋ ਅੰਗਰੇਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹੋਏ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਚ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ 50 ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਆਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 30 ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। 23 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਹੋਏ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਦਰਿਆ, ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਲਜ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਖੋਜ ਪਰਚੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਡਾ. ਦਰਿਆ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਪਰਚਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੂਨਰ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਜਗਪਾਲ ਨੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। 24 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਹੋਏ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਗੁਰਪਾਲ ਸੰਧੂ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਦਰਾ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ: ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਅੰਗਰੇਜੀ

ਕਾਲਜ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਦੋ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੁਮਾਣਾ, ਪ੍ਰੋ. ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ ਬਠਿੰਡਾ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ 13 ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਦੂਸਰੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ 13 ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਨੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਡਾ. ਸੁਸ਼ਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਡਾ. ਹਰਗੁਣਜੋਤ ਕੌਰ, ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮੱਕੜ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮੁਖ ਮਹਿਮਾਨ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ: ਸੰਵਾਦ

24 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸੈਸ਼ਨ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਏ 15 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਗਰਾ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰੀਜਨਲ ਸੈਂਟਰ ਮੁਕਤਸਰ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ (ਅਮਰੀਕਾ), ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ), ਸੁਖਿੰਦਰ (ਕੈਨੇਡਾ), ਡਾ. ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ (ਕੈਨੇਡਾ), ਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ), ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਘਾ (ਕੈਨੇਡਾ), ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੂਨਰ (ਕੈਨੇਡਾ), ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ (ਇੰਗਲੈਂਡ), ਚਮਕੋਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਕੈਨੇਡਾ), ਬਿਕਰ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ (ਕੈਨੇਡਾ), ਨਕਸ਼ਦੀਪ ਪੰਜਕੋਹਾ (ਅਮਰੀਕਾ), ਮੀਤ ਮਲਕੀਤ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ) ਅਤੇ ਨਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਪਰਵਾਸੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੌਰਾਨ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅਨੇਕਾ ਮਸਲਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਐਂਡ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਜੀ. ਜੀ. ਐਨ. ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਰੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਾਰਟ ਫਿਲਮ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ, ਆਨਰੇਰੀ ਜਨਰਲ ਸੱਕਤਰ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਘੂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਵੀ ਲਘੂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚੋਂ 13 ਨੂੰ ਸ਼ਾਰਟ ਲਿਸਟ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੀ. ਐਮ. ਟੀ. ਦੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

**ਪਰਵਾਸੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼
ਸ਼ੰਲਾਘਾਯੋਗ ਯਤਨ
ਡਾ. ਜੋਗਲ**

ਕਰਕੇ ਸਕਰੀਨ ਜੀ. ਐਨ. ਆਈ. ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪ੍ਰੋ: ਛਾਬੜਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ

ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਅਤੇ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਸਿਨੇਮਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਨੇਮਾਟੋਗਰਾਫੀ ਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਮੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸ. ਸ. ਸ. ਭੋਗਲ ਨੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਘੂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ

ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਜਗਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਘੂ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬਲਕਿ ਸਿਨੇਮਾਟੋਗਰਾਫੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹਨ। ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ, ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ, ਪੰਜਾਬ ਕਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ, ਸ਼੍ਰੀ ਪੁਨੀਤ ਸਹਿਗਲ, ਉਘੇ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਜੱਜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਜੀ. ਜੀ. ਐਨ. ਆਈ. ਐਮ. ਟੀ. ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸ. ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਪੂਰ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਯੂਵਕ ਭਲਾਈ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਡਾ.ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਜੀ. ਜੀ. ਐਨ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਚੈਅਰਮੈਨ, ਓਵਰ ਸਪੇਸ ਸਿਨੇਮਾ, ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋ: ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ.ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ, ਸ. ਓਮਿੰਦਰ ਜੌਹਲ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਲਘੂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਫਿਲਮ “ਵੀਜ਼ਾ”, ਦੂਜਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਫਿਲਮ “ਸਟ੍ਰੇ ਸਟਾਰ” ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਪੁਰਸਕਾਰ “ਸੱਚ ਦਾ ਰਿਐਲਿਟੀ” ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਰਗਰਮੀਆਂ...

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਪਰਵਾਸ (ਅੰਕ ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ 2020) ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਤ੍ਰੈ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ 'ਪਰਵਾਸ' ਦਾ ਤੀਸਰੇ ਅੰਕ ਦਾ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀ ਆਇਆ ਕਿਹਾ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ, ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਪਰਵਾਸ'

ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਪਰਵਾਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਤੋਹਫ਼ਾ
ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੀਤਰ

ਸੰਸਥਾਪਕ ਡਾ. ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਡਾ. ਸ. ਪ.

ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਇਕ ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਕਰਨ ਵਿਚ

ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ, ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ‘ਪਰਵਾਸ’ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ 1990 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2000 ਤਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਅਕਾਦਮਿਕ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸ੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਨਕਸ਼ਦੀਪ ਪੰਜਕੋਹਾ (ਅਮਰੀਕਾ) ਨੇ ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਏ ਹੋਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਕੈਨੇਡਾ, ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਸਮਪੁਰ ਕੈਨੇਡਾ, ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੂਆ, ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ।

ਅਮਰੀਕਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਿਕਾ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ: ਸੰਵਾਦ

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਪਿਛਲੇ 35 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਚ ਵੱਸਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਚੋਂ ਹਾਲੇ ਗਲੋਬਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਨਹੀਂ ਉੱਘੜਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਰਦਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੋਈ ਮਾਸੂਮ ਹੀ ਮੁਸਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ: ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਡਾ: ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਡਾ: ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ: ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ: ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਲੋਚੀ, ਪ੍ਰੋ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ, ਸ: ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਵੀ ਹਿਸਾ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦਿਆਂ ਡਾ: ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਚ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਤੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਸੁਭ ਸ਼ਗਨ ਹੈ।

ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ

ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਸਦੇ ਲੇਖਕ ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਦਸਤਾ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਬਿਜਨੈਸਮੈਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੈਟਲ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਵੀ ਪੂਰੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਜ਼ਲ ਤੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮੰਚ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨਵੇਂ ਉਭਰਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਚਿੰਨ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸ. ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਕੈਨੇਡਾ: ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸਰੀ ਵੱਲੋਂ ਅਮਨਦੀਪ ਅਮਨ ਦਾ
ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਕੁਦਰਤ” ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸਰੀ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਸਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅਮਨਦੀਪ ਅਮਨ ਦਾ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਕੁਦਰਤ” ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਉਸਤਾਦ ਸ਼ਾਇਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਨੋਟ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ। ਸਰੀ ਦੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਾਇਰ ਰਾਜਵੰਤ ਰਾਜ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਅਮਨਦੀਪ ਅਮਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਕੁਦਰਤ” ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਤਾੜੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਉਪਰੰਤ ਹਾਜ਼ਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ। ਆਪਣਾ ਕਾਵਿਕ ਰੰਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਨੋਟ ਅਤੇ ਰਾਜਵੰਤ ਰਾਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਵਿੰਦਰ ਚਾਂਦ, ਗੁਰਮੀਤ ਪਲਾਹੀ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੱਧੂ, ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਘਾ, ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ, ਬਿੰਦੂ ਮਠਾਤੂ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਵੈਚ, ਮੀਨੂੰ ਬਾਵਾ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਆਦਿ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਸਨ।

ਹਰਦਮ ਮਾਨ

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀਆਂ ਕਲਾ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ, ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਆਪਣੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਸਰੀ ਵਿਖੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਸ਼ਰਨਜੀਤ, ਬਲਰਾਜ ਬਾਸੀ, ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ ਵੀ ਸਨ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਅਤੇ ਮਾਣਿਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਾਲ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਰੂਹ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਬਾਖੂਬੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਰਸਾਉਣ ਅਤੇ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛਿਣਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਚਿਤਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਚਿਤਰ ਉਸਰਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਣ ਬਾਅਦ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਰਦਮ ਮਾਨ

ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਸਵਰਗੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ, ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ‘ਹਾਲ ਆਫ ਫੇਮ’, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਵਰਗੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹਨ, ਵਿਖੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਵਿੱਛੜੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖੀ ਬਾਠ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਫੋਟੋ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਰਾਵੀ’ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ‘ਚ ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਰਾਵੀ’ ਸਾਂਝ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲਾਹੌਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਿਲੀਜ਼ ਹੋਣਾ ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਬਰੈਂਪਟਨ ਵਿਖੇ 'ਲਿਟਰੇਰੀ ਰਿਫਲੈਕਸ਼ਨਜ਼' ਵਲੋਂ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਵਿੱਤਰੀ ਪਰਵਿੰਦਰ ਗੋਗੀ ਦੀ ਪਲੇਠੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪਿਆਸੀ ਨਦੀ' ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੋ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਸੁਰਜੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਪਨਾਗ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਇਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਬਲਜੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਨਾਰੀ-ਕਾਵਿ ਤੇ ਇਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਪਰਚਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿੱਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪੁਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਰੀ ਕਾਵਿ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਰਵਿੰਦਰ ਗੋਗੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਨੇ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਨਾਰੀ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਮੁੱਲਵਾਨ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਪਰਵਿੰਦਰ ਗੋਗੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਪਿਆਸੀ ਨਦੀ' ਤੇ ਇਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਪੇਪਰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੋਗੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰਿਵਾਇਤੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਔਰਤ ਮਨ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਪਨਾਗ ਨੇ ਆਏ ਹੋਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕੀਤਾ।

ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਗਿਆਨ ਮੁਕਾਬਲੇ

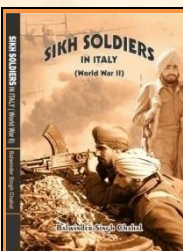
ਯੰਗਿਸਤਾਨ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕੈਲਗਰੀ ਵਲੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ 40 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਮਿਆਰੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ।

ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨਸਿਸ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਲਗਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਬੋਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਮੌਕੇ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਬਿੰਦ ਵਲੋਂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕਾਵਿ ਛਹਿਬਰ ਲਗਾਈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਗਏ। ਨਵਰੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਲੀਨ ਕੌਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾ, ਸਫਲ ਮਾਲਵਾ ਤੇ ਕੀਰਤ ਧਾਰਨੀ ਨੇ ਦੂਜਾ, ਪੁਨੀਤ ਸਿੱਧੂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਿਵਸ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਵੈਰੋਨਾ ਵਿਖੇ ਇਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ 'ਚੋਂ ਮਨਫੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਉਘੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਡਮੁੱਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 'ਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪਰਚੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਦਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿਲ, ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ, ਨਿਰਵੈਲ ਸਿੰਘ ਤਾਸ਼ਪੁਰੀ, ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਲਵੰਤ ਧਾਲੀਵਾਲ ਬਾਰੇ ਨਿਰਵੈਲ ਤਾਸ਼ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸ਼ੇਰਪੁਰੀ ਵਲੋਂ ਗਾਇਆ ਗੀਤ 'ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਓ ਪੰਜਾਬੀਓ' ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਰਮੇਸ਼ ਲਾਲ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਭਟਨਾਗਰ, ਹਰਮੀਤ ਢੋਹ ਆਦਿ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਰਚਿਤ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ (ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ) ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਦੋ ਅਡੀਸ਼ਨ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਡਾ. ਸੁਸ਼ਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਲਦ ਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਪਸਾ ਵਲੋਂ ਕੈਪਟਨ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਜੀਵਨ ਖੇਡ' ਲੋਕ ਅਰਪਣ

ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾ ਇੰਡੋਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਆਫ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਬਕਾ ਆਈ. ਏ. ਐੱਸ. ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੈਪਟਨ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਜੀਵਨ ਖੇਡ' ਲੋਕ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਰਬਜੀਤ ਸੋਹੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਲਖ਼ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਹੁਣ ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਰਹੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਸਮਾਜਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਸਜੀਵਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਸਾਬਕਾ ਲੈਕਚਰਾਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਕਾਰਤਮਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ, ਹਰਦਿਆਲ ਬਿਨਿੰਗ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਝੱਜ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਢੰਡਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪਾਲ ਰਾਊਕੇ, ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਹੇਅਰ, ਤਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਹੇਅਰ, ਤਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ, ਡਾ. ਹਿਰਦੇਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਨਜੀਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਆਦਿ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਇਪਸਾ ਵਲੋਂ ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਨਮਾਨ

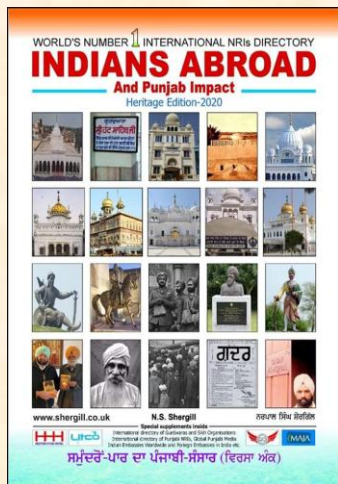

ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ 'ਚ ਸਥਾਨਕ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੁਆਰਫ਼ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਸਰਬਜੀਤ ਸੋਹੀ ਨੇ ਸੰਖੇਪ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਪਸਾ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਮਨਜੀਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਨੇ ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਇਪਸਾ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਡਾ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੁਕਤੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ 'ਚ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਡਾ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਰਵੇ ਅਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਲਵੀਰ ਹਲਵਾਰਵੀ, ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ, ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਜਗਦੀਸ਼ ਔਜਲਾ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੋਰੋਂ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸ਼ੈਲੀ ਕਾਹਲੋਂ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪਾਲ ਰਾਉਕੇ, ਹਰਦੀਪ ਵਾਗਲਾ, ਰਾਕੇਸ਼ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਐਨ. ਆਰ. ਆਈ. ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਇੰਡੀਅਨ ਐਬਰੋਡ: ਜਾਣ ਪਛਾਣ

ਨਿਵੇਕਲੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਪੱਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਪਿਛਲੇ 22 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ 'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਵੱਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਾਰ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਹਰ ਸਾਲ ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਾਰ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪਲੱਬਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਐਡੀਸ਼ਨ 'ਇੰਡੀਅਨਜ਼ ਐਬਰੋਡ 2020' (ਹੈਰੀਟੇਜ ਐਡੀਸ਼ਨ) ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ

ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਲੋਬਲ ਪੰਜਾਬੀ ਮੀਡੀਆ ਬਾਰੇ, ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰੌਚਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਇਹ ਐਡੀਸ਼ਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਏ ਬਾਕੀ ਸਭ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਇੱਕ

ਵੱਡੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਨਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਵਧਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਉਸ ਇਕੱਲਿਆ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਨਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ।

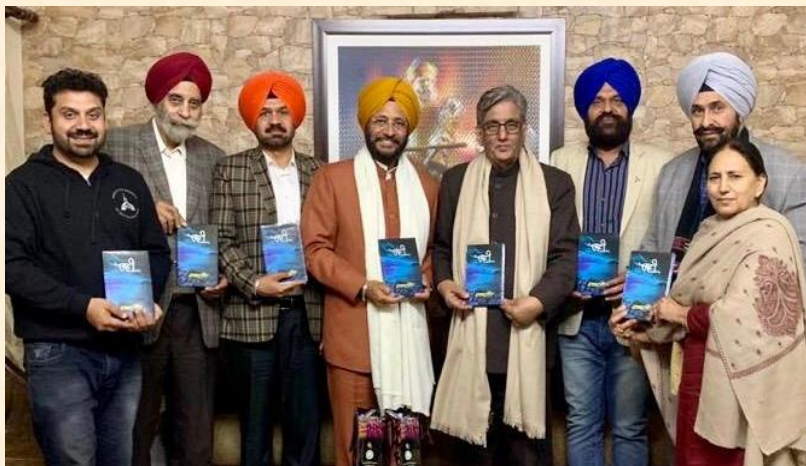
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਇੰਗਲੈਂਡ

+447491073808

ਇਕਬਾਲ ਮਾਹਲ ਤੇ ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਵਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਓਨਟਾਰੀਓ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਟੋਰੰਟੋ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਟੀ ਵੀ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਮੌਢੀ ਇਕਬਾਲ ਮਾਹਲ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਪੰਜਾਬੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਢਾਡੀ ਸ: ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਵਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ ਅਕਾਡਮੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਕਬਾਲ ਮਾਹਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 1968 ਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਦੀਪਕ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਆਰੰਭਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਟੀ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਂਰਾਣੀ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਗੀਤ ਸਮਰਾਟ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ, ਗ਼ਜ਼ਲ ਸਮਰਾਟ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਿਤਰਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ, ਡਾ: ਸਤਿੰਦਰ ਸਰਤਾਜ ਤੇ ਨੂਰਾਂ ਸਿਸਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਸਨਮੁਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਲਾਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇੰਡੋ ਪਾਕਿ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੀ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲਹਿਰਾਂ ਰੇਡੀਓ ਟੋਰੰਟੋ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਚਾਲਕ ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਵਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਵਾਂ, ਬਾਪੂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਜੀ ਦੇ ਉਮਰ ਭਰ ਗਾਇਕ ਸਾਥੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਹੀ

ਉਹ ਵੀ ਇਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕਬਾਲ ਮਾਹਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਕੇ ਬਦੇਸ਼ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਵਾਂ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਚ ਪ੍ਰੋ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮੇਲੇ ਦੇ ਵੀ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹਸਤੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਉਂਗਲੀ ਫੜ ਕੇ ਤੋਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪਛਾਣ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਨ। ਸ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਢੱਟ, ਸ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਰਵਿੰਦਰ ਰੰਗੂਵਾਲ ਤੇ ਸਰਦਾਰਨੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ ਵੀ ਇਸ ਮੌਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

**ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ,
ਲੁਧਿਆਣਾ
ਸਾਲਾਨਾ ਪਰਵਾਸੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ
12-13 ਫ਼ਰਵਰੀ, 2021**

ਸੰਪਰਕ:

+9195010-27522

+9187290-80250

ਪਾਲ ਸਹੋਤਾ ਐਨ. ਆਰ. ਆਈ. ਸਭਾ ਦੇ ਬਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਪਿੱਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਐਨ. ਆਰ. ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਾਇਆ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਬੜਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਪਾਲ ਸਹੋਤਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ ਬਾਅਦ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਗੇ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਪਾਲ ਸਹੋਤਾ ਨੂੰ ਐਨ. ਆਰ. ਆਈ. ਸਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ
ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ
ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵਲੋਂ
ਆਯੋਜਿਤ ਤੀਸਰੀ
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਲਾਨਾ
ਕਾਨਫਰੰਸ (ਜਨਵਰੀ 2020)
ਦੀਆਂ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ
ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ
ਸੰਸਥਾਪਕ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ
ਸਚੀ, ਕੈਨਡਾ

ਸ. ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ
ਸਕੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ
ਦਿੱਲੀ

ਮਨਜੀਤ ਬੋਪਾਰਾਏ
ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ
ਇਪਸਾ

ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ
ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ
ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ
ਇਟਲੀ

ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾ
ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ
ਪ੍ਰਾਇਮ ਏਸ਼ੀਆ ਮੀਡੀਆ
ਕੈਨੇਡਾ

